

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Ірина Дмитрів

**ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ
(ЛІТЕРАТУРА УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО)**

Навчальний посібник

Дрогобич, 2025

УДК 821.161.2'04(091)(075.8)

Д53

*Рекомендовано вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 4 від 30 квітня 2025 р.)*

Рецензенти:

Галів У. Б. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Іванишин М. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри зарубіжної літератури та полоністики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Дмитрів І.

Історія української літератури (Література українського Бароко) : навчальний посібник. Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2025. 108 с.

Навчальний посібник укладено відповідно до освітньо-професійних програм підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 014 «Середня освіта (Українська мова і література)» та робочих навчальних програм, затверджених вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

У виданні вміщено коментарі, перелік теоретичних питань та практичних завдань до основних тем, перелік творів для обов'язкового прочитання, питання, винесені на самостійне опрацювання, перелік контрольних питань, список основної літератури до курсу та додаткової літератури до кожної теми, предметний та іменний покажчики.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тема № 1. Специфіка українського Бароко.....	7
Тема № 2. Жанрово-тематичне розмаїття української барокової поезії, її творці.....	13
Тема № 3. Творчість видатних барокових поетів.....	19
Тема № 4. Духовна та світська лірика XVII–XVIII ст.....	28
Тема № 5. Українська віршована сатира XVIII ст. Творчість мандрівних дяків.....	34
Тема № 6. Барокова ораторсько-проповідницька проза.....	39
Тема № 7. Паломницька проза. Творчість Василя Григоровича-Барського.....	44
Тема № 8. Агіографічна проза. Творчість Дмитра Гуптала.....	48
Тема № 9. Козацька літописна проза. «Історія Русів» як твір художньої літератури.....	54
Тема № 10. Жанрово-тематичні особливості української драматургії XVII–XVIII ст.....	62
Тема № 11 Барокова історична драма.....	68
Тема № 12 Поезія Григорія Сковороди: традиції та новаторство.....	72
Тема № 13 Художня проза Григорія Сковороди.....	82
Перелік творів для обов'язкового прочитання.....	88
Питання, винесені на самостійне опрацювання.....	90
Перелік контрольних питань.....	95
Основна література до курсу.....	97
Предметний покажчик.....	100
Іменний покажчик.....	103

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Історія української літератури (Література українського Бароко)» має на меті висвітлити явища й факти літературного процесу XVI–XVIII ст.; показати ідейно-естетичні особливості літератури українського Бароко та її еволюцію впродовж століть; простежити становлення жанрової системи української літератури; підкреслити значення давніх літературних творів та їх реценцію в українському та світовому мистецтві; примножити християнські та національні цінності і стати потужним виховним чинником для українців.

Згідно з освітніми програмами, навчальна дисципліна забезпечує такі компетентності: здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку літератури, її місця в загальній системі знань про природу й суспільство; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел; здатність до організації та проведення різних форм позакласної та позашкільної роботи; здатність формувати освітню мотивацію учнів та організувати пізнавальну діяльність з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей; здатність використовувати в професійній діяльності системні знання (з опертям на історико-культурний контекст) про основні періоди розвитку української та зарубіжної літератур від давнини до XXI ст., її чільних представників, простежувати еволюцію напрямів, жанрів і стилів, розуміти специфіку художніх явищ; здатність цілеспрямовано добирати, систематизувати, інтерпретувати й зіставляти мовні, літературні та фольклорні факти; здатність здійснювати поліаспектний лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів з вільним володінням фаховою термінологією.

Викладання курсу «Історія української літератури (Література українського Бароко)» має інтердисциплінарний характер, тісно пов'язане з такими навчальними дисциплінами, як «Історія української державності», «Історія зарубіжної літератури», «Вступ до літературознавства», «Фольклор», «Методика навчання української літератури».

Змістове наповнення навчального посібника базується на ОПІ підготовки бакалаврів (другий семестр першого року навчання). Навчальний план щодо цієї дисципліни передбачає лекції, практичні заняття та години для самостійної роботи. Для вивчення на практичних заняттях запропоновано 13 тем, до кожної подано план, додаткові завдання (переважно творчого характеру), короткий коментар та додаткову літературу.

Список основної рекомендованої літератури містить декілька розділів: підручники та посібники; антології та хрестоматії; вибрані літературознавчі дослідження. Позаяк твори чи автори давньої літератури часто ставали об'єктом псевдонаукових антиукраїнських фальсифікацій та маніпуляцій, ґрунтовна джерельна база має на меті, з одного боку, познайомити студентів-філологів із працями авторитетних літературознавців, а з іншого – скерувати їх у правильному науковому-світоглядному напрямі. Об'єктивний підхід до вивчення українських літературних пам'яток сприятиме формуванню національної свідомості молодого покоління українців та вихованню гордості за унікальну й багату культурну спадщину наших предків.

Підготовка до практичного заняття вважається вичерпною, коли студент прочитав художній твір (повністю або за хрестоматією), опрацював лекційний матеріал і підручник, декілька позицій зі списку додаткової рекомендованої літератури, уміє формулювати й аргументувати власну думку щодо конкретного твору чи певного літературного явища. У посібнику запропоновано перелік теоретичних питань, які висвітлюють важливі аспекти української літератури XVI–XVII ст., пояснюють закономірності її розвитку, знайомлять з видатними авторами та літературними пам'ятками. Питання супроводжуються коротким коментарем, який містить огляд основних

напрямів підготовки до практичних занять. Окрім теоретичних питань, студентам запропоновано вірші для вивчення напам'ять, теми для творчих завдань та презентацій, літературознавчі праці для реферування. Коментарі до практичних занять ґрунтуються на дослідженнях Петра Білоуса, архієпископа Ігоря Ісіченка, Олекси Мишанича, Юрія Пелешенка, Оксани Сліпушко, Валерія Шевчука та інших.

ТЕМА № 1

Специфіка українського Бароко

Теоретичні питання:

1. Бароко як літературний напрям, художній стиль і культурна епоха:
 - ✓ походження та значення терміна;
 - ✓ хронологічні межі та періодизація;
 - ✓ стильові ознаки.
2. Світогляд та ідеали людини Бароко.
3. Історичні та естетичні передумови українського Бароко.
4. Специфіка українського Бароко.

Практичне завдання:

Підготувати презентацію на одну із запропонованих тем (10–15 слайдів):

1. Барокова музика Європи:
 - ✓ інструментальна та хорова музика;
 - ✓ жанри;
 - ✓ популярні музичні інструменти;
 - ✓ представники.
2. Барокова музика України:
 - ✓ церковні та світські жанри (ілюстрація прикладами 2–3 хв.);
 - ✓ партесний спів;
 - ✓ фольклорна музика;
 - ✓ трагічна доля українських композиторів;
 - ✓ сучасне виконання барокових творів (ілюстрація прикладами 2–3 хв.).
3. Барокове малярство України та Європи:
 - ✓ жанри;
 - ✓ знамениті художники.

4. Бароковий іконопис України:

- ✓ символіка барокової ікони;
- ✓ відомі іконописці;
- ✓ репродукції ікон з коментарями до них.

5. Барокова архітектура України та Європи:

- ✓ видатні українські та європейські архітектори;
- ✓ знакові архітектурні ансамблі;
- ✓ храмова архітектура та мазепинське бароко в Україні.

6. Барокова скульптура і графіка України та Європи:

- ✓ відомі митці в галузі скульптури і гравюри;
- ✓ приклади репродукцій скульптур і гравюр.

Коментар до теми:

Бароко – це не лише стиль у мистецтві, а й ціла культурна епоха, пов'язана з глибокими світоглядними змінами, які кардинально не заперечували ренесансне світобачення, але доповнили його новими аспектами. Дослідники називають бароко першим загальноєвропейським типом творчості, при цьому в Україні воно витворило власну специфіку (синтез Середньовіччя, Ренесансу та Просвітництва; релігійність; полімовність; тісний зв'язок із фольклором; культивування національної тематики; розвиток «високого», «середнього» та «низового» бароко) і збагатило українську та європейську культуру шедевральними пам'ятками майже всіх тогочасних видів мистецтва. В Україні за бароко закріпилося означення «козацьке» або «мазепинське». Попри вкрай несприятливі суспільно-політичні обставини в Україні XVI–XVIII ст., барокова література трансформувала й розвинула жанрову систему, заклавши міцні підвалини розвитку нової української літератури. Визначальними рисами барокової поезики є: динамізм, універсалізм художнього мислення, контрастність зображення, метафоричність, символічно-алегорична мова тощо. Для того,

щоб у правильному річизці інтерпретувати твори барокового мистецтва, потрібно ознайомитися з особливостями світогляду барокової людини.

Бароко відкрило нові можливості для розвитку мистецтва й охопило всі його різновиди, але найяскравіше відобразилося в живописі, театрі, музиці та архітектурі. Архітектура бароко була ансамблевою і прагнула організувати простір. Вона не визнавала прямих ліній, натомість переважали криві та хвилясті лінії. Храмова архітектура характеризується надзвичайною пишністю й величчю, живописна краса фасаду та інтер'єру храму є синтезом усіх видів образотворчого мистецтва. Барокова скульптура зачаровує своєю величчю, пишністю та вишуканістю. У європейському бароковому живописі значного розвитку набули побутові жанри, пейзажі, натюрморти та портрети. У той час зароджується партесний спів. Інструментальна музика вражає розмаїттям жанрів, форм та ансамблів.

Визначальний внесок у дослідження Бароко як культурної епохи, а також у вивчення барокового стилю в літературі зробив відомий славіст Дмитро Чижевський. Ознайомлення з його працями на тему Бароко винесене на самостійне опрацювання.

Додаткова література:

1. Андрієнко Л. Естетична сутність і цінність літератури українського бароко [Текст] / Л. Андрієнко, І. Мізюк. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 1997. № 2. С. 40–42.
2. Безпечний І. Бароко [Текст] / І. Безпечний. *Теорія літератури : підручник* / Іван Безпечний. Київ, 2009. С. 345–350.
3. Білоус П. Художнє слово для «оздоби вітчизни нашої» [Текст]: доба українського Бароко / П. Білоус. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2021. № 1. С. 43–46.
4. Борецький М. Бароко та його різновиди [Текст]: матеріали до вивчення теоретичних тем / М. Борецький. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 1999. № 2. С. 48–50.

5. Висоцький А. Бароко як загальноєвропейський художній напрям. Українське бароко [Текст] / А. Висоцький. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2015. № 10–11. С. 57–62.
6. Гнатюк О. Про систему жанрів української барокової літератури [Текст] / О. Гнатюк. *Літературознавчі та історичні студії: матеріали конференцій*; [відп. ред. О. Купчинський]. Львів, 2002. Т. 14. С. 9–25.
7. Гусарчук Т. Традиції бароко в українській музиці другої половини XVIII сторіччя [Текст] / Т. Гусарчук. *Українське бароко*. Харків: Акта, 2004. Т. 2. С. 41–69.
8. Даренська В. Українське бароко як світоглядний стиль [Текст] / В. Даренська. *Українознавство*. 2013. № 1. С. 105–109.
9. Девдюк І. Бароко і класицизм: спільне та відмінне [Текст] / І. Девдюк. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2005. № 8. С. 2–4.
10. Євдокимова О. Українське бароко («Мистецтво», 8-й клас) [Текст] / О. Євдокимова. *Мистецтво в школі: музика, образотворче мистецтво, художня культура*. 2017. № 9. С. 12–15.
11. Ісіченко І. Бароко – мистецький стиль і літературна доба [Текст] / І. Ісіченко. *Дивослово: українська мова й література в навчальних закладах*. 2010. № 10. С. 27–34.
12. Ковбасенко Ю. Бароко. Портрет доби [Текст] / Ю. Ковбасенко. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2009. № 7–8. С. 28–49.
13. Криса Б. Бароко як стиль світовідчуття [Текст] / Б. Криса. *Пересотворення світу. Українська поезія XVII–XVIII століть* / Богдана Криса. Львів, 1997. С. 169–205.
14. Маланюк Є. Доба українського бароко [Текст] / Є. Маланюк. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2005. № 8. С. 27–28.
15. Миненко Ю. Зародження українського бароко у контексті контрреформаційних впливів у Речі Посполитій середини XVI століття [Текст] / Ю. Миненко. *Слово і час*. 2015. № 7. С. 32–37.

16. Наєнко М. Бароко як особлива любов... [Текст] / М. Наєнко. *Слово і час*. 2004. № 10. С. 81–82.
17. Назарець В. Література бароко [Текст] / В. Назарець. *Зарубіжна література в школах України*. 2010. № 7–8. С. 6–9.
18. Наливайко Д. Феномен українського Бароко в європейському контексті [Текст] / Д. Наливайко. *Слово і час*. 2002. № 2. С. 30–38.
19. Ніколенко О. Вивчаємо бароко [Текст] : система оглядових уроків : 9 клас / О. Ніколенко. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2002. № 1. С. 36–39.
20. Ніколенко О. Митці й шедеври бароко [Текст] / О. Ніколенко. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2002. № 1. С. 40–43.
21. Новак М. Українське бароко : напрям у мистецтві [Текст] / М. Новак. *Сучасність*. 2006. № 10. С. 111–119.
22. Ольховик М. Універсалії, принципи і мотиви українського бароко [Текст] / М. Ольховик. *Історія української естетичної думки : монографія*. Київ, 2013. С. 113–132.
23. Степовик Д. Ікона барокового стилю (друга половина XVII–XVIII століття) [Текст] / Дмитро Степовик. *Історія української ікони X–XX століть* / Д. Степовик. Київ : Либідь, 2008. С. 63–84.
24. Усатенко Г. Літературні жанри українського бароко [Текст] / Г. Усатенко. *Українська мова і література в школі*. 2012. № 8. С. 20–24.
25. Ушкалов Л. Есеї про українське бароко [Текст] / Л. Ушкалов. Київ : Факт ; Наш час, 2006. 284 с.
26. Фесенко В. Бароко [Текст] : урок на тему : «Бароко як перший загальноєвропейський художній напрям. Європейське й українське бароко», 8-й клас / В. Фесенко. *Зарубіжна література в школі*. 2017. № 19–20. С. 34–37.
27. Цудзинович Л. Від Ренесансу до Бароко [Текст] / Л. Цудзинович. *Слово і час*. 1990. № 3. С. 67–71.

28. Чижевський Д. Український літературний барок [Текст] :
нариси / Д. Чижевський ; [підгот. тексту та мовна ред. Л. Ушкалова; вступ.
ст. О. Мишанича]. Харків : Акта, 2003. 460 с.
29. Шалагінов Б. Естетика і поетика літератури бароко [Текст] / Б. Шалагінов.
Зарубіжна література в навчальних закладах. 2003. № 12. С. 20–24.

ТЕМА № 2

Жанрово-тематичне розмаїття української барокової поезії, її творці

Теоретичні питання:

1. Поетика як шкільний курс. Найдавніші українські поетики.
2. Основні жанри української барокової поезії:
 - ✓ панегіричні вірші;
 - ✓ історичні вірші;
 - ✓ геральдичні вірші;
 - ✓ філософські вірші;
 - ✓ духовні вірші.
3. Емблематична поезія.

Практичне завдання:

Прочитати твори: «Просфонима» анонімного автора, «Візерунок цнот Єлисея Плетенецького» Олександра Митури, «Вірші на жалісний погреб гетьмана Сагайдачного» Касіяна Саковича, «Лабіринт» Хоми Євлевича, геральдичні вірші Герасима Смотрицького та Дем'яна Наливайка, історичні вірші про Хмельниччину, «Скарга нищих до Бога» анонімного автора, «Перло многоцінне» Кирила Транквіліона-Ставровецького.

Коментар до теми:

Практика віршування в Україні розпочалася наприкінці XVI ст. і пов'язана з особливостями тогочасного шкільництва та книгодрукування. Поетика – навчальна дисципліна, яка навчала правил складання віршів. Найдавнішим (1637) підручником з поетики в Україні вважають рукопис «Liber artis poeticae» («Книга про поетичне мистецтво»). Згодом з'явилися «De arte poetica» («Про поетичне мистецтво») Теофана Прокоповича, «Hortus poeticus» («Сад поетичний») Митрофана Довгалецького, «Idea artis poeseos»

(«Ідея мистецтва поетичного») Лаврентія Горки та низка інших підручників з поезики, автори яких хоч і були обізнані з античними та західноєвропейськими трактатами на подібну тему, та все ж не наслідували їх цілковито. Здебільшого українські поезики містили теоретичні приписи (загальна поезика) та практичні настанови (прикладна поезика). Загальна поезика давала визначення поезії, описувала її предмет, природу і призначення, а також відзначала такі її характеристики, як наслідування, вигадка та художня мова. Прикладна поезика подавала правила написання віршів, наводила приклади, визначала літературні жанри та стилі. В українській поезії засвоїлося й набуло поширення силабічне віршування, яке характеризується рівною кількістю складів у рядку (13, 11), вільним розташуванням наголосів, римою та цезурою (пауза, що ділить рядок на дві частини).

Основні жанри барокової поезії:

– панегірики – гимни на честь відомої особи. Приклади: Олександр Митура «Візерунок цнот Єлисея Плетенецького», Касіян Сакович «Вірш на жалісний погреб Петра Сагайдачного» тощо. Написано декілька панегіриків, присвячених Петру Могилі;

– історичні вірші – це твори, які описують конкретні події минулого або роздуми про історію загалом. Приклади: «Лямент міщан острозьких», Симон Пекалід «Про Острозьку війну», низка віршів про Хмельниччину;

– геральдичні вірші – твори на честь гербів, вони мають за мету витлумачити гербову символіку та прославити власника герба. До найдавніших геральдичних віршів належать твори на герб міста Львова, князя Острозького (авторства Герасима Смотрицького), Льва Сапіги (автор Андрій Римша) тощо;

– філософська поезія – це твори, спрямовані на філософське осмислення світу й місце людини в ньому, відображають світогляд поета. До цієї тематичної групи належить поема Хоми Євлевича «Лабіринт»;

– духовна поезія – це релігійна лірика, переважно хвалебні гимни Богові, Богородиці та святим. Ці вірші komponували церковні діячі, учні шкіл та мандрівні дяки у псалми та піснеспіви, щоб вони були зрозуміліші для мирян. Найвідомішою збіркою духовних віршів доби Бароко є «Перло многоцінне» Кирила Транквіліона-Ставровецького.

У добу Бароко набула поширення емблематична поезія, її компоненти – гравюра, епіграф, епіграма, коментар.

Творчість таких барокових поетів, як Софроній Почаський, Іван Орновський, Пилип Орлик, Іван Домбровський, Мартин Пашковський, Бартоломей Зиморович, Олександр Бучинський-Яскольд, Іван Максимович, винесена на самостійне опрацювання.

Додаткова література:

1. Абрамович С. Духовні вірші [Текст] / С. Абрамович. *Лексикон загального та порівняльного літературознавства*. Чернівці: Золоті литаври, 2001. С. 164–165.
2. Андрущенко М. Парнас віршотворний: Києво-Могилянська академія і український літературний процес XVIII ст. [Текст] / М. Андрущенко. Київ: Українська книга, 1999. 208 с.
3. Ісіченко І. Поетична концепція збірки Кирила Транквіліона Ставровецького «Перло многоцінне» [Текст] / І. Ісіченко. *Слово і час*. 2015. № 7. С. 22–31.
4. Коптілов В. Від Тібру до Дніпра: шляхами поезії українського Бароко [Текст] / В. Коптілов. *Сучасність*. 1997. № 3. С. 89–95; № 4. С. 93–103.
5. Кречотень В. Головні аспекти вивчення української барокової поезії [Текст] / В. Кречотень. *Вісник Київського університету*. Вип. 2. Київ: Либідь, 1991. С. 71–76.
6. Кречотень В. Українська книжна поезія кінця XVI – початку XVII ст. [Текст] / Василь Кречотень. *Вибрані праці* / В. Кречотень. Київ: Обереги, 1999. С. 206–239.

7. Криса Б. Мотиви й сюжети в поезиї українського бароко [Текст] / Б. Криса. *Медієвістика : збірник наукових статей*. Одеса : Астропринт, 1998. Вип. 1. С. 79–84.
8. Криса Б. Пересотворення світу. Українська поезія XVII–XVIII ст. [Текст] / Б. Криса. Львів : Свічадо, 1997. 212 с.
9. Маслюк В. Латиномовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні [Текст] / В. Маслюк. Київ : Наукова думка, 1983. 236 с.
10. Наливайко Д. Українські поетики й риторики доби бароко : генеза і типологія літературно-теоретичного мислення [Текст] / Д. Наливайко. *Теорія літератури й компаративістика : статті-розвідки* / Д. Наливайко. Київ, 2006. С. 139–161.
11. Пилявець Л. Гуманістичні тенденції в поглядах на людину й суспільство Кирила Транквіліона Ставровецького [Текст] / Л. Пилявець. *Європейське Відродження та українська література XIV–XVIII ст.* Київ : Наукова думка, 1993. С. 175–193.
12. Сивокінь Г. Давні українські поетики [Текст] / Г. Сивокінь. Харків : Акта, 2001. 166 с.
13. Сулима В. До питання про історико-літературний та релігійно-філософський контекст одного поетичного твору Кирила Транквіліона Ставровецького [Текст] / В. Сулима. *Слово і час*. 2019. № 6. С. 74–84.
14. Ткаченко О. Лабіринти барокової поезії : жанр і символ : про українську барокову поезію XVII–XVIII ст. [Текст] / О. Ткаченко. *Пам'ять століть*. 1998. № 4. С. 86–91.
15. Трофименко Т. Полемічні елементи збірки «Перло многоцінне» Кирила Транквіліона Ставровецького [Текст] / Т. Трофименко. *Медієвістика : збірник наукових статей*. Одеса, 2002. Вип. 3. С. 203–208.
16. Трофимук М. Зображальні засоби літератури бароко [Текст] : на матеріалі латиномовної спадщини / М. Трофимук. *Слово і час*. 2014. № 5. С. 66–75.

17. Ушкалов Л. Ідеї та форми української барокової поезії [Текст] / Леонід Ушкалов. *Есеї про українське бароко* / Л. Ушкалов. Київ, 2006. С. 20–79.
18. Чижевський Д. Гербовна поезія [Текст] / Д. Чижевський. *Українське літературне бароко : Вибрані праці з давньої літератури* / Д. Чижевський ; [ред. кол.: О. Пріцак, О. Мишанич та ін. ; передм. та підгот. тексту О. Мишанич]. Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії ; Київ, 2003. Т. 4. С. 225–243.
19. Чижевський Д. Емблематична поезія [Текст] / Д. Чижевський. *Українське літературне бароко : Вибрані праці з давньої літератури* / Д. Чижевський ; [ред. кол.: О. Пріцак, О. Мишанич та ін. ; передм. та підгот. тексту О. Мишанич] ; Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії ; Київ, 2003. Т. 4. С. 189–225.
20. Шанковський І. Про вірші Касіяна Саковича на похороні Сагайдачного [Текст] / І. Шанковський. *Літопис Бойківщини : піврічник, присвячений дослідям історії, культури й побуту бойківського племені* ; [ред. О. Бережницький]. ЗСА ; Канада, 1972. Ч. 1–2 (24–25) : січень-червень. С. 53–63.
21. Шевчук В. «Просфонима» 1591 року – перша українська декламація [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 175–179.
22. Шевчук В. Дем'ян Наливайко – співець роду [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 216–220.
23. Шевчук В. Касіян Сакович. «Вірші на жалосний погреб... Петра Конашевича Сагайдачного» [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 274–280.
24. Шевчук В. Кирило Транквіліон-Ставровецький та його композиції [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII*

століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 346–353.

25. Шевчук В. Про першу поетичну книжку, видану в Києві, та про її автора [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 229–232.*
26. Шевчук Т. Емблематичні збірки XVII–XVIII ст. у рецепції Г. Сковороди [Текст] / Т. Шевчук. *Слово і час. 2010. № 7. С. 71–84.*

ТЕМА № 3

Творчість видатних барокових поетів

Теоретичні питання:

1. Іван Величковський як талановитий бароковий поет:

- ✓ алегоризм збірки «Зегар з полузегарком»;
- ✓ збірка «Млеко од овци пастиру належноє» як своєрідна антологія

української курйозної поезії.

2. Елітарна поезія Лазаря Барановича.

3. Вірші Климентія Зіновїва – «енциклопедія українського побуту».

Тематичні групи віршів.

4. Данило Братковський як майстер епіграми.

5. Іван Мазепа як поет.

Практичне завдання:

1. Прочитати вірші Лазаря Барановича, Івана Величковського, Климентія Зіновїва, Данила Братковського.

2. Виписати зі збірки Івана Величковського «Млеко од овци пастиру належноє» приклади «курйозних» віршів.

3. Вивчити напам'ять твори:

Іван Величковський «Тому, хто пише вірші»

Труда, сущаго в писанії, знати
не может, іже сам не вість писати.

Мнить: бути легко писанія діло –
три персти пишуть, а все болить тіло.

Лазар Баранович «Про час для всього – доброго, злого»

Є час для всього, мудрі так казали,
Котрі на світі добре все пізнали.

Час народитись, смертний час чатує,
Бог забере в нас, Бог нас обдарує.
Час плачу, сміху, час будинки ставить,
Час їх валити, час мовчать, час править,
Постити, їсти, спати час, кохати –
На все у світі треба час свій мати.
Тобі як, Боже, час ми повертаєм –
Час не марнуєм, а про себе дбаєм.
Час сей зверни на добру вічність, Боже,
Поки нам вічність думку не тривожить.

Климентій Зіновійв. Поезія на вибір

Данило Братковський «Мінливість світу не зрозуміти»

Ой, що за диво діється на світі,
Що тому смішки, тому сльози лити,
Один здоровий, а інший хорує,
Один щасливий, а інший горює,
Той йола з болю, той радість голосить,
Той їсть паштети, а той хліба просить,
Той спить в перинах, той кров розливає,
Той в красних шатах, той в гною конає.
Осягнули б світу трагедію люди,
Коли б предивне приключилось чудо:
Убрані й голі, здорові і хворі,
П'яні й голодні, веселі і в горі,
Коли б всі разом зійшлись в одній хаті –
Що світ предивний, усім стало б знати.

Івана Мазепа «Псальма»

Бідна моя головонька,
Я на світі сиротонька:
Ні матері, ні татуся.
До кого ж я прихилюся?
Прихилюся до Ісуса,
Тож мой отець й матуся,
Тож мні радість і утіха,
Тим позбуду всього лиха.
Але лиха біда всюди,
Ненавидять зліє люде.
Ні радости, ні спокою,
Тільки смуток із бідою.
Єден другого вітає,
А на славі забуває.
Єднак сього я не дбаю,
На Ісуса уповаю;
Той враг моїх всі совіти
Вскорі може розорити,
Не дасть мені погибати,
У печалях унівати.
Тепер правда лежить долі,
А неправда в добрій волі;
Тепер любви ність мало,
Бо на світі все зле стало.
Боже! Дай нам любов міти,
А Ім'я Твоє хвалити,
Доки ми на Суді Страшнім
Узримо лик Твій преясний...
Чоловіку більш не треба,

Тільки доступити неба.
Там нам, Боже, даруй бити,
Лицем к лицу Тебе зрити...

Коментар до теми:

Українська барокова поезія XVII ст., незважаючи на те, що зазнала впливу західних мистецьких і літературних тенденцій, сформувала власне естетичне явище в українській літературі та має яскраво виражений національний характер.

Одним із найвидатніших поетів бароко був Іван Величковський – випускник Києво-Могилянської академії, священник, поет, перекладач, друкар. Збагатив українську літературу двома поетичними збірками «Зегар з полузегарком» (1690) та «Млеко од овци пастиру належное» (1691), а також перекладами латиномовного англійського поета Джона Овена. У передмові до «Млека...». Іван Величковський розмірковує про «штуки поетицькі» в літературах інших народів і прагне перенести їх на український ґрунт. У такого типу віршах важливу роль відіграють формально-композиційні прийоми, зокрема «рак літеральний», «рак прекословний», «порядний непорядок», «акростих згоджуючийся», «многопремінительний», «столп», «пресікаємий» вірш, мезостих та ін. У збірці «Зегар з полузегарком» поет вдається до філософського осмислення часу. Висловлені ним сентенції перегукуються з Книгою Еклезіаста. Іван Величковський є автором низки духовних віршів («Бесіда чоловіка з Богом», «Вінець Ісусу Христу», «Христос во Вифлеємі», «Йоан Предтеча» та ін.), пов'язаних з біблійними мотивами та образами. У творчому доробку поета наявні епіграми, епітафії, панегірики, присвяти церковним і громадським діячам, вірші на світські теми.

Вагомий внесок у розвиток жанру барокової поезії зробив письменник і проповідник, активний церковний діяч, книговидавець, викладач і ректор Києво-Могилянської академії архієпископ Лазар Баранович. Його збірка

поезій польською мовою «Лютня Аполлона» (1671) охоплює широкий спектр тем і жанрів. Філософські вірші присвячені вічним темам добра і зла, мудрості і глупоти. Соціально-публіцистичні вірші торкаються проблем багатства і бідності, війни і миру, а також соціальної ситуації в Україні в добу Руїни. Вірші Лазаря Барановича репрезентують стиль «високого» бароко. Його тексти багаті на антитези, метафори, символи. Авторіві вдається поєднувати біблійні, античні, фольклорні та міфологічні образи. Збірка «Лютня Аполлона» містить панегірики, епітафії, плачі, духовні вірші.

Климентій Зіновійв – мандрівний монах і поет, який уклав рукописну збірку віршів, а ще народних приказок і прислів'їв. Його вірші охоплюють широкий спектр жанрів, зокрема епіграми, елегії, псалми, пісні, молитви. Намагання поета відобразити найрізноманітніші аспекти життя, передати всі грані та контрасти світу є типовим виявом барокового стилю, зокрема такої його ознаки, як описовість. Тематика творів Климентія Зіновійва зумовлена його враженнями від подорожей та роздумами про світ і людей. Збірка його віршів є своєрідною енциклопедією буття України XVII–XVIII ст.

Сатирична барокова поезія представлена творами Данила Братковського – суспільно-політичного діяча (підтримував зв'язки з Іваном Мазепою, брав участь в антипольському повстанні під проводом Семена Палія, за що був страчений), автора збірки епіграм польською мовою «Світ, розглянутий по частинах» (1697) з присвятою королеві Августові II. Книжка викликала значний резонанс у Речі Посполитій. Характерними ознаками віршів Данила Братковського є гумор та іронія, за допомогою яких він викриває та критикує вади тогочасного суспільства. Авторіві притаманне усвідомлення множинності світу, його суперечності й невідповідності, через що людина відчувається в ньому некомфортно й незатишно. На сьогодні Данило Братковський – не лише історичний діяч, бароковий поет, а й канонізований святий (страстотерпець) ПЦУ.

Іван Мазепа відомий не лише своєю військово-політичною діяльністю, адже крім таланту полководця та чудового оратора він також мав

здібності до написання віршів. Насправді це не дивно, тому що гетьман був дуже освіченим, вільно володів багатьма мовами, грав на кобзі. Свідченням поетичної майстерності Мазепи є поема «Дума» (1698), у якій держава описана як корабель з одним капітаном, що є втіленням його ідеалу про суспільно-політичний устрій. Автор також стурбований відсутністю єдності та соціальної солідарності в тогочасному українському суспільстві, що послаблює її та робить безборонною перед зовнішнім ворогом. У «Думі» відображена головна ідея Івана Мазепи, яку він намагався реалізувати у своїй національно-політичній програмі, – заклик до єдності для боротьби з ворогом заради добробуту України. Крім «Думи», Мазепі приписують ще «Псалму» та «Пісню про чайку», а також 12 листів до Мотрі Кочубеївни.

Додаткова література:

1. Агеєва В. «Поет, і гетьман, і купець» [Текст] / В. Агеєва. *Локальна історія*. 2021. № 9. С. 56–62.
2. Бадрак Б. Образ Богородиці в релігійній спадщині Івана Величковського / Б. Бадрак. *Література, фольклор, проблеми поетики : збірник наукових праць*. Київ : Акцент, 2004. Вип. 18. Ч. 2. С. 430–446.
3. Бетко І. «NAGROVKI» Лазаря Барановича – пам'ятка літературного бороко [Текст] / І. Бетко. *Слово і час*. 2003. № 12. С. 35–41.
4. Бурко О. Українська література бароко. Поезія. Іван Величковський. Фігурні (курйозні) вірші (з рукописних книг «Зегар з полузегарком» і «Млеко») [Текст] / О. Бурко. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2010. № 10. С. 42–46.
5. Давиденко Л. Іван Величковський. Фігурні (курйозні) вірші [Текст] : урок / Л. Давиденко. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2012. № 6. С. 14–18.
6. Довбищенко М. Данило Братковський у суспільно-релігійному житті Волині останньої третини XVII—XVIII ст. [Текст] / М. Довбищенко. *Дрогобицький*

- краєзнавчий збірник*; [ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), Л. Винар, Л. Войтович, Г. Гмітерек та ін.]. Вип. 17–18. Дрогобич : Коло, 2014. С. 143–153.
7. Жовніренко Б. Образ Бога у творчості Івана Величковського і Василя Стуса [Текст] / Б. Жовніренко. *Слово і час*. 2000. № 6. С. 21–28.
8. Коптілов В. Від Тібру до Дніпра : шляхами поезії українського Бароко / В. Коптілов. *Сучасність*. 1997. № 3. С. 89–95; № 4. С. 93–103.
9. Корпанюк М. Данило Братковський : поет, патріот, «хлопоман» [Текст] / М. Корпанюк. *Слово і час*. 1991. № 11. С. 8–12.
10. Кречотень В. Головні аспекти вивчення української барокової поезії / В. Кречотень. *Вісник Київського університету*. Вип. 2. Київ : Либідь, 1991. С. 71–76.
11. Кречотень В. Українська книжна поезія кінця XVI – початку XVII ст. / В. Кречотень. *Вибрані праці* / Василь Кречотень. Київ : Обереги, 1999. С. 206–239.
12. Криса Б. Пересотворення світу. Українська поезія XVII–XVIII ст. / Б. Криса. Львів : Свічадо, 1997. 212 с.
13. Макаров А. Світоч барокової культури : Лазар Баранович [Текст] / А. Макаров. *Слово і час*. 1993. № 10. С. 3–13.
14. Меркулов М. Тема мандрів у творчості Климентія Зиновієва і Григорія Сковороди [Текст] / М. Меркулов. *Слово і час*. 2017. № 3. С. 61–68.
15. Меркулов М. Тема праці у творчості Климентія Зиновієва і Григорія Сковороди [Текст] / М. Меркулов. *Слово і час*. 2014. № 2. С. 28–32.
16. Мойсієнко А. Бароковий дискурс української поезії XVII ст. : Іван Величковський [Текст] / А. Мойсієнко. *Літературознавство : IV міжнародний конгрес українців; Одеса, 26–29 серпня 1999; доповіді та повідомлення*; [упоряд. і відп. ред. О. Мишанич]. Київ, 2000. Кн. 1. С. 135–139.
17. Руда О. Художні особливості поетичного циклу Лазаря Барановича «*Spór meki Kroła bolesci Jezusa Christusa (Tragedia Wielkopiatkowa wystawiony)*» [«Вал мук Короля скорбот Ісуса Христа (Трагедія у Страсну П'ятницю)»] [Текст] / О. Руда. *Слово і час*. 2015. № 6. С. 27–34.

- 18.Рязанцева Т. Тема стосунків Бога і людини у метафізичних поезіях Лазаря Барановича [Текст] / Т. Рязанцева. *Медієвістика : збірник наукових статей*. Одеса, 2000. Вип. 2. С. 76–85.
- 19.Семенюк Л. Зооморфні образи української барокової поезії [Текст] : на матеріалі віршів Данила Братковського / Л. Семенюк. *Слово і час*. 2011. № 4. С. 89–96.
- 20.Сидоренко Т. Іменем Марії [Текст] : образ Богородиці в християнській ліриці Івана Величковського / Т. Сидоренко. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2003. № 7. С. 13–15.
- 21.Сидоренко Т. Образ Ісуса Христа в поезії Івана Величковського [Текст] / Т. Сидоренко. *Слово і час*. 2005. № 2. С. 23–26.
- 22.Сидоренко Т. Поетичне Чотири-Евангеліє та інші новозаповітні книги від Івана Величковського [Текст] / Т. Сидоренко. *Київ*. 2003. № 1. С. 170–174.
- 23.Сидоренко Т. Художній світ у християнській ліриці Івана Величковського [Текст] / Т. Сидоренко. *Київська старовина*. 2002. № 2. С. 60–65.
- 24.Славутич Я. «Озмітеся всі за руки...» : Гетьман Іван Мазепа як поет [Текст] / Яр Славутич. *Київ*. 1991. № 3. С. 97–103.
- 25.Славутич Я. Гетьман Іван Мазепа як поет [Текст] / Яр Славутич. *Мазепа, гетьман український у поетичних образах корифеїв української літератури від Шевченка до Сосюри* ; [упоряд., авт. післямови, відп. ред. У. Скальська]. Дрогобич, 2007. С. 23–25.
- 26.Сліпушко О. Алгоритично-символічна модель творення художньої образності в поезії епохи Високого Бароко (за збіркою Лазаря Барановича «Лютня Аполлонова») [Текст] / О. Сліпушко, А. Катюжинська. *Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення та підходи : збірник матеріалів V міжнародної науково-практичної конференції*. Баку : Ужгород : Дрогобич, 2019. Т. 5 : Міждисциплінарні перспективи. С. 412–418.
- 27.Степовик Д. «Жебрущий» чернець Климентій в ролі філософа [Текст] / Д. Степовик. *Київ*. 2010. № 1. С. 175–177.

28. Сулима М. Гендерні мотиви в творчості Климентія Зіновієва та Онуфрія [Текст] / М. Сулима. *Медієвістика : збірник наукових статей*. Одеса, 2002. Вип. 3. С. 130–134.
29. Сулима М. Климентій Зіновієв як предтеча нової української літератури [Текст] / М. Сулима. *Верховина : збірник наукових праць на пошану проф. Олекси Мишанича з нагоди його 70-річчя*. Дрогобич, 2003. С. 330–334.
30. Фаріон І. Іван Мазепа (20.03.1639 – 21.09.1709 рр.) : предтеча народної української мови [Текст] / І. Фаріон. *Слово Просвіти*. 2018. 5–11 квітня, № 14. С. 6–7.
31. Шевельов Ю. Меч, труби, люття : творчість Лазаря Барановича [Текст] / Ю. Шевельов. *Вибрані праці : у 2-х кн.* / Ю. Шевельов ; [упоряд. і передм. Іван Дзюба]. Київ, 2008. Кн. 2 : Літературознавство. С. 33–44.
32. Шевчук В. Діамант у попелі : про Данила Братковського як поета і людину [Текст] / В. Шевчук. *Дорога в тисячу років : роздуми, статті, есе* / Валерій Шевчук ; [ред. А. Макаров]. Київ, 1990. С. 165–171.
33. Шевчук В. Іван Величковський та Києво-Чернігівська поетична школа другої половини XVII століття [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 73–87.
34. Шевчук В. Іван Мазепа – митець і літературний герой [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 420–431.
35. Шевчук В. Климентій Зіновієв і його книга буття українського народу [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 179–191.
36. Шевчук В. Лазар Баранович як поет [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 128–143.

ТЕМА № 4

Духовна та світська лірика XVII–XVIII ст.

Теоретичні питання:

1. «Богогласник» – антологія релігійної поезії XVIII ст.:

- ✓ історія створення;
- ✓ автори;
- ✓ структура;
- ✓ мотиви;
- ✓ художні засоби.

2. Медитативно-елегійна лірика XVIII ст. Жанр «пісні світової».

Аналіз ліричних текстів Олександра Падальського та Івана Пашковського.

3. Поява інтимної лірики, романсові тенденції в її розвитку. Творчість Семена Климовського.

Практичне завдання:

1. Прослухати духовні твори з «Богогласника».

2. Прочитати твори «Пісні світові» Олександра Падальського та Івана Пашковського.

3. Вивчити напам'ять твір Семена Климовського «Їхав козак за Дунай» та прослухати пісню.

Семен Климовський «Їхав козак за Дунай»

Їхав козак за Дунай,
Сказав: – Дівчино, прощай!
Ти, конику вороненький,
Неси да гуляй.
Постій, постій, козаче,
Твоя дівчина плаче;

З ким ти мене покидаєш –
Тільки подумай!
– Білих ручок не ламай,
Ясних очок не стирай,
Мене з війни зо славою
К собі дожидай.
– Не хочу я нічого,
Тільки тебе одного,
Ти будь здоров, мій миленький,
А все пропадай!
Свиснув козак на коня
– Зоставайся, молода!
Я приїду, як не згину,
Через три года.
Тебе ж, мила, не забуду,
Поки жив на світі буду.
Коли умру на війні –
Поплач обо мні!

Коментар до теми:

Українська барокова література надзвичайно різноманітна за мотивами, стилями та жанрами. Поезія суто релігійного та метафізичного характеру співіснує з військовою, пасторальною, еротичною та сатиричною, вона урізноманітнена епіграмами, елегіями, панегіриками, кантами, псалмами, зоровими віршами та «поетичними іграшками» тощо. У цій строкатій жанровій мозаїці особливе місце посідають духовні пісні – це поетично-музичні паралітургійні твори, т. зв. побожні пісні. Джерело цих пісень – здебільшого різноманітні євангельські сюжети. Вони мали за мету відвернути людей від язичницьких впливів та сприяти зміцненню християнської віри. Ці побожні пісні, які з'явилися у XVII–XVIII ст.,

поширювалися не тільки в рукописних співаниках, а й у вигляді невеликих друкованих духовно-пісенних збірників. Вони задовольняли духовні потреби дуже вузької аудиторії, тому виникла потреба в повнішій антології, якою став «Богогласник» – типове барокове видання із поєднанням східної і західної літургійно-пісенних традицій. Його уклали отці-василіяни в Почаєві 1790 р. (насправді 1791). Загалом збірка містить 248 пісень, із яких 33 – польською мовою, 3 – латиною, решта – староукраїнською із широким використанням церковнослов'янської. Сучасні дослідники за тематикою поділяють духовні пісні на чотири групи, що збігається зі структурою «Богогласника». Перші три частини присвячені святам літургійного року: 1) пісні на прославу Христа, зокрема різдвяні, страсні та великодні пісні, пісні на Господські свята й на честь чудотворних ікон Христа; 2) пісні на честь Богородиці, до Її чудотворних ікон та з нагоди Богородичних свят; 3) пісні до святих. Четверта частина – це пісні покаяльні та на різні життєві потреби. До «Богогласника» увійшли твори відомих українських поетів та анонімних авторів. «Богогласник» став об'єктом ґрунтовних літературознавчих студій Івана Франка.

Важливе місце в українській бароковій поезії посідають «Пісні про світ». Це твори медитативно-елегійного характеру, які розвивають мотиви марноти життя, самотності, покинутості, убогості. Єдина надія ліричного героя – на Бога, саме це не дає йому падати духом. У такого типу творах з'являється персоніфікований образ долі, який згодом підхоплять поети-романтики. Авторами «пісень світових» були: Олександр Падальський, Іван Пашковський, Василь Пашковський, Левицький, Федір Кастевич. Завдяки кобзарям, бандуристам і лірникам «пісні світові» набули популярності серед широкого загалу.

Ще одним видом української барокової поезії була любовна лірика, культивувати й поширювати яку вважалося непристойним, але у XVIII ст. ситуація змінилася, коли було опубліковано низку творів на тему кохання. Тематика любовної лірики не обмежувалася взаєминами молодих закоханих,

а охоплювала сімейні стосунки. У цей час особливого поширення набули романси – пісні на любовну тематику, призначені для сольного виконання з інструментальним супроводом. Одним із найдавніших любовних творів є пісня «Їхав козак за Дунай», авторство якої приписують Семенові Климовському.

Додаткова література:

1. Бурко О. Славетний слобожанський образок «щирої любові» [Текст] : про Семена Климовського : 9 клас / О. Бурко. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 3. С. 18–21.
2. Возняк М. Давньоукраїнська поезія різдвяних свят: коляди і вертеп [Текст] / М. Возняк. *Народна творчість та етнографія*. 2003. № 1–2. С. 6–9.
3. Гнатюк О. «Богогласник» як антологія духовної поезії XVII–XVIII століть [Текст] / О. Гнатюк. *Записки Наукового Товариства ім. Шевченка*; [ред. тому : М. Ільницький, О. Купчинський]; НТШ. Львів, 1995. Т. 229 : Праці Філологічної секції. С. 7–15.
4. Гнатюк О. Українська духовна барокова пісня [Текст] / О. Гнатюк. Варшава ; Київ, 1994. 185 с.
5. Ісіченко І. «Василіанське бароко» [Текст] / І. Ісіченко. *Слово і час*. 2011. № 1. С. 3–21.
6. Крися Б. До образу Богородиці в українській бароковій поезії [Текст] / Б. Крися. *Медієвістика : збірник наукових статей*. Одеса, 2002. Вип. 3. С. 120–129.
7. Лепша І. «Їхав козак за Дунай» : про пісню [Текст] / І. Лепша, М. Чубук. *Історичний календар 97 : науково-популярний та літературний альманах*. Київ, 1996. Вип. 3. С. 285–286.
8. Матіяш Д. Особливості поетики української барокової духовної пісні (на матеріалі покаяння пісень) [Текст] / Д. Матіяш. *Магістеріум. Літературознавчі студії*. 2000. С. 23–30.

9. Медведик Г. Барокова образність в контексті духовних пісень Почаївського Богогласника [Текст] / Г. Медведик. *Молодь і ринок*. 2022. № 2. С. 140–145.
10. Медведик Г. Відображення релігійних та історичних мотивів в українській духовній пісні XVII–XVIII ст. [Текст] / Г. Медведик. *Молодь і ринок*. 2021. №5–6. С. 139–143.
11. Медведик Ю. «Богогласник» – найвидатніша пам’ятка української духовної лірики XVII–XVIII ст. [Текст] / Ю. Медведик. *Народна творчість та етнографія*. 1992. № 5–6. С. 44–50.
12. Медведик Ю. «Богогласник» – перша друкована антологія духовних пісень в Україні [Текст] / Ю. Медведик. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених ДДПУ ім. І. Франка*. Дрогобич, 2015. Вип. 12. С. 89–96.
13. Медведик Ю. Історичні факти та національно-патріотичні мотиви в інтерпретації творців українських духовних пісень XVII–XVIII ст. [Текст] / Ю. Медведик. *Феномен Памва Беринди крізь призму його доби : лінгвістичні та історико-культурологічні тлумачення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (17–18 жовтня 2018 року)*. Дрогобич, 2019. С. 117–158.
14. Мишанич О. Давня українська любовна поезія [Текст] / О. Мишанич. *Крізь віки : літературно-критичні та історіографічні статті й дослідження* / О. Мишанич. Київ, 1996. С. 90–101.
15. Новик О. Вивчення творчості Семена Климовського на уроках української літератури [Текст] / О. Новик. *Українська мова і література в школі*. 2009. № 6. С. 23–26.
16. Радзикевич В. Українські пісні про Богородицю [Текст] / В. Радзикевич. *Народна творчість та етнографія*. 1997. № 5–6. С. 67–75.
17. Ткаченко О. Елегія в давній українській літературі XVI–XVIII ст. [Текст] / О. Ткаченко. Суми : Собор, 1996. 118 с.
18. Ткаченко О. Лабіринти барокової поезії : жанр і символ [Текст] / О. Ткаченко. *Пам’ять століть*. 1998. № 4. С. 86–91.

- 19.Тягай Т. Семен Климовський. «Їхав козак за Дунай» [Текст] : інтегрований урок : 9 клас / Т. Тягай. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2019. № 16–18. С. 39–45.
- 20.Уманська Т. Пісенні скарби Слобожанщини. С. Климовський «Їхав козак за Дунай» [Текст] : урок української літератури в 7 класі / Т. Уманська. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2011. № 4. С. 15–19.
- 21.Франко І. «Піснь о світі» [Текст] / І. Франко. *Зібрання творів : у 50 т.* / І. Франко. Київ, 1980. Т. 28 : Літературно-критичні праці (1890–1892). С. 273–276.
- 22.Франко І. Духовна й церковна поезія на Сході й на Заході. Вступ до студій над «Богогласником» [Текст] / І. Франко. *Зібрання творів : у 50 т.* / І. Франко. Київ, 1983. Т. 39 : Літературно-критичні праці (1911–1914). С. 126–143.
- 23.Франко І. Наші коляди [Текст] / І. Франко. *Зібрання творів : у 50 т.* / І. Франко. Київ, 1980. Т. 28 : Літературно-критичні праці (1890–1892). С. 7–41.
- 24.Шевчук В. Семен Климовський та його полемічно-публіцистичний трактат [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 459–468.
- 25.Ясіновський Ю. «Богогласник» [Текст] : [збірка релігійних пісень, які виконувалися поза церковним обрядом] / Ю. Ясіновський. *Енциклопедія історії України*. Київ, 2005. Т. 1 : А–В. С. 314.

ТЕМА № 5

Українська віршована сатира XVIII ст. Творчість мандрівних дяків

Теоретичні питання:

1. Суспільно-культурні причини активізації сатиричної літератури в Україні у XVIII ст.
2. Аналіз сатиричних творів: «Плач київських монахів», «Вірш про Кирика»; «Отець Негребецький»; «Марко Пекельний».
3. Творчість Івана Некрашевича.
4. Мандрівні дяки: суспільна та літературна зумовленість творчості. Жанрова специфіка творів: пародії; вірші-орації; вірші-травестії.

Практичне завдання:

1. Прочитати твори: 5 віршів-орацій і 5 віршів-травестій (на вибір студента). «Плач київських монахів», «Вірш про Кирика», «Отець Негребецький», «Марко Пекельний»; Іван Некрашевич «Сповідь», «Супліка, або Замисел на попа».
2. З літературознавчого словника виписати визначення термінів: гротеск, гумор, іронія, сарказм, бурлеск, травестія.
3. Прочитати твір Валерія Шевчука «Ілля Турчиновський».

Коментар до теми:

Поетична сатира – жанр поезії, який через сміх засуджує суспільні явища та моральні якості людей. Сатира належить до комічної форми відтворення дійсності й характеризується навмисним перебільшенням, алегоричним тлумаченням, загостреним спотворенням (карикатура, гротеск), прийомами фантастичного опису, іронією та сарказмом. Сатира народжується й актуалізується тоді, коли загострюється критичне ставлення до людини та суспільного устрою. Чимало сатиричних жанрів виникло під

впливом усної народної творчості, зокрема анекдотів, жартів, казок, легенд, жартівливих пісень, коломийок тощо. Українська сатира XVIII ст. здебільшого розробляє теми з народного життя. Одним із найвідоміших сатирично-викривальних творів того періоду був «Плач київських монахів», у якому автор за допомогою іронії викриває вади тогочасного релігійного середовища. «Вірша про Кирика» – це літературна обробка відомої казки про селянина, головна ідея – показати жадібність духовенства. Твір «Отець Негребецький» цікавий з того огляду, що в ньому з високою художньою майстерністю (за допомогою травестії) у типово бароковій світоглядній манері представлено рай, куди начебто потрапив головний герой, щоби клопотати про привілеї для своєї парохії. Гумористичний твір «Марко Пекельний» розповідає про козака, який, з одного боку, лінивець, п'яниця, блудник тощо, а з іншого – проявляє мужність, дотепність, розсудливість і рішучість, особливо коли «викурює» чорта з пекла. Сюжет цього твору перегукується з народними казками, але водночас майстерно передає тодішні трагічні історичні реалії – поневолення України та цілеспрямоване знищення козацтва.

Вагомий внесок у розвиток української сатири XVIII ст. зробив отець Іван Некрашевич. У своєму діалозі «Сповідь» він зобразив стосунки між молодим священником та його парохіянами. Дослідники вважають, що цей твір – автобіографічний, і автор ділиться власним, часто гірким, досвідом душпастирювання в українських селах. Твір «Супліка, або Замисл на попа» тематично перегукується зі «Сповіддю». В основі твору – скарга селян на нововведення молодого пароха. Дотепний гумор, мовний колорит, соковиті репліки підкреслюють зв'язок твору з фольклором. Провідна ідея творів о. Івана Некрашевича – висміяти забобонність і неуцтво тогочасного суспільства та скартати духовних провідників народу, які своєю недбалістю довели його до такого сумного становища.

У XVI–XVIII ст. учнів давніх українських навчальних закладів називали школярами – спудеями. Часто в них не було грошей на навчання,

тому під час канікул вони бралися за тимчасову роботу, щоб прогодувати себе й заплатити за навчання. Вони були веселими, дотепними і сповненими оптимізму. Багато мандрівних дяків стали філософами й поетами, вони намагалися адаптувати схоластичну шкільну науку до рівня простого люду. Красномовною пам'яткою, що відображає життя і творчість мандрівних дяків у XVIII ст., є автобіографія Іллі Турчиновського. Він описує своє «життя і страждання як пам'ятку дітям, онукам і всім нащадкам».

Найрадіснішим святом для студентів було Різдво. До нього готувалися заздалегідь, а в саме свято учні із зіркою та вертепом ходили від хати до хати, співаючи колядки, і за це отримували винагороду. До Великодня вони також розробляли тематичні інсценізації, найчастіше це були інтермедії – короткі комічні сценки на тему народного життя, у яких прославлялася кмітливість, винахідливість, дотепність тощо, і ставили їх перед заможними людьми в надії отримати щедрю заплату. Хоч їхня освіта ґрунтувалася на християнських засадах, у своїх виступах учні пародіювали Святе Письмо та церковні обряди. Вони також висміювали тогочасних можновладців та дотепно глузували із самих себе. Попри складні життєві обставини, їхня творчість була пронизана сміхом та життєлюбністю. Загалом у своїх творах мандрівні дяки поєднували комічне із сакральним, що, з одного боку, відображало бароковий світогляд, а з іншого – провокувало гостру критику з боку церковників та вірян.

Найпоширенішими жанрами у творчості мандрівних дяків були: пародії (гумористичні твори, які імітують творчу манеру письменника з метою висміювання), орації (речитативні гумористичні твори з навмисною невідповідністю між темою і словесною формою, коли «високу» тему подають зниженим, навіть вульгаризованим стилем, а «низьку» – високим, піднесеним), травестії (бурлескна поезія, у якій твір серйозного змісту перероблено на комічний; мандрівні дяки послуговувалися переважно методом перевдягання: у їхніх віршах святі особи цілком нагадували «земних» людей).

Більшість творів мандрівних дяків – анонімні. Вони найчастіше зберігалися в усній формі, тобто передавалися з уст в уста як фольклорні й користувалися в народному середовищі великою популярністю, або ж були вписані в рукописні збірники. Ці вірші вплинули на характер «Енеїди» І. Котляревського, а також позначилися на творчості С. Руданського, Остапа Вишні, П. Глазового, учасників угруповання БУ-БА-БУ.

Додаткова література:

1. Андрущенко М. Парнас віршотворний : Києво-Могилянська академія і український літературний процес XVIII ст. [Текст] / М. Андрущенко. Київ : Українська книга, 1999. 207 с.
2. Горобець В. Великі пригоди «маленької» людини (Про Іллю Турчиновського – письменника і священника XVIII ст.) [Текст] / В. Горобець. *Історія України*. 2003. № 40. С. 13–16.
3. Кречотень В. Головні аспекти вивчення української барокової поезії [Текст] / В. Кречотень. *Вісник Київського університету*. Київ : Либідь, 1991. Вип. 2. С. 71–76.
4. Мишанич О. Українська література другої половини XVIII ст. і усна народна творчість [Текст] / О. Мишанич. Київ : Наукова думка, 1980. 343 с.
5. Нога Г. Звичаї тієї з давніх школярів бували... : Український святковий бурлеск XVII–XVIII століть [Текст] / Г. Нога. Київ : Стилос, 2001. 189 с.
6. Нога Г. Орієнтації і пріоритети поезії низового бароко [Текст] / Г. Нога. *Літературознавство : IV міжнародний конгрес українців; Одеса, 26–29 серпня 1999; доповіді та повідомлення* ; [упоряд. і відп. ред. О. Мишанич]. Київ, 2000. Кн. 1. С. 140–145.
7. Пехник Г. Різдяні та великодні вірші-травестії : нетиповий погляд на генезу жанру [Текст] / Г. Пехник. *Верховина : збірник наукових праць на пошану проф. Олекси Мишанича з нагоди його 70-річчя*. Дрогобич, 2003. С. 251–262.
8. Писаренко Ю. «Прибічники Бахуса та Венери» [Текст] : творчість мандрівних дяків та вагантів, компаративний урок, 9 клас / Ю. Писаренко.

Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіумах. 2000. № 5. С. 100–115.

9. Сорокіна О. Своєрідність поезії західноєвропейських вагантів та українських мандрованих дяків [Текст]: урок-бесіда з елементами вистави, 8 клас / О. Сорокіна. *Зарубіжна література в навчальних закладах.* 2004. № 11. С. 22–24.
10. Шевчук В. Іван Некрашевич – думки ювілейні [Текст] / В. Шевчук. *Слово і час.* 1992. № 10. С. 27–32.
11. Шевчук В. Іван Некрашевич, його вірші та діалоги [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 608–616.

ТЕМА № 6

Барокова ораторсько-проповідницька проза

Теоретичні питання:

1. Нові тенденції в теорії барокової ораторсько-проповідницької прози.
2. Проповідницька творчість Кирила Транквіліона-Ставровецького («Зерцало богословія»; «Євангеліє учительное»).
3. Йоаникій Галятовський – теоретик барокової проповіді.
4. Народність проповідей Антонія Радивиловського.
5. Елітарна проповідь Лазаря Барановича.

Практичне завдання:

Прочитати: трактат «Наука, або Спосіб складання казання» Йоаникія Галятовського; фрагменти проповідей Кирила Транквіліона-Ставровецького, Йоаникія Галятовського, Антонія Радивиловського Лазаря Барановича.

Коментар до теми:

Із часів прийняття християнства на Русі проповідь була основним жанром церковної риторики (гомілетики). У барокову добу цей жанр активно відроджується, зокрема поширюється новий тип збірок проповідей «Євангеліє Учительне». У XVII ст. таку назву отримала одна із книг о. Кирила Транквіліона Ставровецького, у якій зібрано проповіді, виголошені автором у неділі і свята. Щоправда, книзі судилася нещаслива доля – вона потрапила під жорстку критику тодішньої ієрархії, унаслідок чого частину примірників спалили, а на решту наклали заборону для користування. Ще одна книга цього автора – «Зерцало богословії». Це своєрідний нарис православного догматичного богослов'я, поданого у проповідницькій манері.

Із XVII ст. в українських навчальних закладах почали вивчати гомілетику – це наука, що досліджує теорію і практику проповіді.

Найвідомішим трактатом із гомілетики став твір «Наука, або Спосіб складання казання» Йоаникія Галятовського – відомо церковного та громадського діяча, викладача, письменника та проповідника. Його перу належать книги: «Ключ розуміння», «Небо нове», «Лебідь», «Алькоран» та ін. У трактаті «Наука, або Спосіб складання казання» він подає такі настанови для складання та виголошення проповідей: 1) вибір теми, яка є «фундаментом всього казання»; 2) композиція повинна містити 3 частини: 1. в ексордіумі (вступ, початок) треба визначити предмет проповіді, тобто головну думку; 2. нарація (виклад, розповідь) – це частина, де викладено основну думку; 3. конклюдія (закінчення) – короткий підсумок; 3) основна мета проповіді полягає в тому, щоб «повчати слухачів, виховувати їх в душі християнської моралі і добропорядності, закликати до боротьби проти єретиків, обстоювати, зміцнювати віру»; 4) у проповіді неодмінно треба використовувати цитати; 5) проповідник повинен вдаватися до різноманітних художніх засобів, що слугуватиме своєрідною «приманкою» для слухача або читача, завдяки цьому барокова проповідь сприймається як літературний твір; 6) проповідник наголошував на простоті й доступності викладу.

Ще одним відомим бароковим проповідником був Антоній Радивиловський – автор збірок «Огородок Марії Богородиці» (проповіді на свята церковного року – Господські, Богородичні та святих, зокрема й українських) та «Вінець Христов» (проповіді на неділі літургійного року). Був прихильником олітературнення проповідей з метою заволодіти увагою реципієнтів, виступав за простоту й доступність викладу, часто ілюстрував важливі істини короткими життєвими історіями, іноді навіть вдавався до байок, казок, легенд. Письменник не практикував уводити в текст проповідей цитати зі Святого Письма, богословської чи світської літератури.

Проповідником-інтелектуалом свого часу був Лазар Баранович, якому належать дві збірки проповідей: «Меч духовний» (55 проповідей на неділі та рухомі свята) та «Труби словес проповідних» (80 проповідей на дні святих і нерухомі свята). Його релігійні повчання були призначені для церковної

еліти, тобто високоосвічених людей, добре обізнаних зі Святим Письмом, яким під силу проінтерпретувати біблійно-символічні та алегоричні образи, що їх так полюбляв автор, побачити у висловлюваннях проповідника глибинний смисл. Кожну проповідь Лазар Баранович оформлював малюнком, який алегорично зображав суть проповіді. Тексти релігійно-повчального змісту автор називав «словами». Прикметна ознака проповідей Лазаря Барановича полягає в тому, що кожне «слово» завершується молитвою.

Дослідники виокремлюють такі основні ознаки барокової проповіді: діалогізм (проповідь обов'язково передбачає адресата – слухача); наявність риторичних фігур (звернення, запитання, вигуки, порівняння, повтори, паралелізми); посилення на різноманітні джерела (Святе Письмо, античні та середньовічні твори, фольклор); алегоризм, складна метафоризація і символіка (навіть у назвах книг – «Ключ розуміння», «Огородок Марії Богородиці», «Труби словес проповідних», «Небо нове», «Меч духовний»); емоційність викладу, який забезпечують образна мова, використання різноманітних поетичних та стилістичних прийомів; за своїм змістом і формою проповідь спрямована на емоційну сферу людини, якій необхідно дати віру, а не знання, спрямованість проповіді на виховання, переконання, зміцнення віри, повчання (Білоус П. Історія української літератури XI–XVIII ст. : навчальний посібник [Текст] / П. Білоус. Київ : ВЦ «Академія», 2009. С. 266–267).

Додаткова література:

1. Біда К. Іоаникій Галятовський [Текст] : церковний діяч (1688) / К. Біда. *Хроніка 2000 : укр. культуролог. альманах*. Київ, 2007. Вип. 71 : Україна освітня : історія, персоналії, поступ. С. 390–423.
2. Бомко Л. Іоаникій Галятовський і українська проповідь зрілого бароко в рецепції Михайла Возняка [Текст] / Л. Бомко. *Літературознавчий дискурс і*

- спадок Михайла Возняка : монографія ; [за ред. В. Микитюка, Н. Федорака]. Львів, 2024. С. 119–127.*
3. Гетц Т. *Onomastica sacra і проповіді Антонія Радивиловського [Текст] / Т. Гетц. Мандруючи світами і віками : збірник на пошану Ю. Пелешенка ; [за ред. І. Набитовича]. Київ ; Дрогобич, 2016. С. 202–210.*
 4. Горська Н. *Образ Ісуса Христа у проповідях Лазаря Барановича [Текст] / Н. Горська. Образ Христа в українській культурі : збірник наукових праць / В. Горський, Ю. Сватко, О. Киричок, С. Головащенко. Кїв, 2003. С. 93–102.*
 5. Демченко С. *Світ парабол у творах Івана Вишенського й Антонія Радивиловського [Текст] / С. Демченко. Мандрівець. 2006. № 5. С. 40–44.*
 6. Денисенко А. *І все-таки страждав за Україну митрополит Лазар Баранович : просвітителю і проповіднику [Текст] / А. Денисенко. Пам'ять століть. 2003. № 5. С. 63–77.*
 7. Довга Л. *Свобода волі у проповідях Антонія Радивиловського [Текст] / Л. Довга. Київська старовина. 2002. № 2. С. 56–60.*
 8. Кашуба М. *Свідчення епохи : «Учительне Євангеліє» Кирила Транквіліона Ставровецького та його сучасна україномовна версія [Текст] / М. Кашуба. Слово і час. 2016. № 2. С. 112–117.*
 9. Кочубей Т. *Педагогічна концепція Іоанікія Галятовського [Текст] / Т. Кочубей. Рідна школа. 2006. № 9. С. 63–65.*
 10. Кречотень В. *До історії української бароккової учительсько-ораторської прози / В. Кречотень. Українське літературне бароко : збірник наукових праць. Київ : Наукова думка, 1987. С. 244–271.*
 11. Кречотень В. *Оповідання Антонія Радивиловського : З історії новелістики XVII ст. / В. Кречотень. Київ : Наукова думка, 1983. 407 с.*
 12. Левченко-Комісаренко Т. *Життєвий шлях і творчий доробок Антонія Радивиловського [Текст] / Т. Левченко-Комісаренко. Слово і час. 2016. № 9. С. 79–91.*

13. Мойсієнко В. Графічні та фонетичні особливості «Зерцала Богословії» Кирила Ставровецького 1618 року [Текст] / В. Мойсієнко. *Українська мова*. 2020. № 3. С. 18–27.
14. Панчук Г. Науково-педагогічна спадщина Іоанникія Галятовського (бл. 1620–1689 рр.) [Текст] : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата пед. наук; спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Г. Панчук ; Прикарпатський національний ун-тет ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2004. 19 с.
15. Пилявець Л. Догматична система українського православ'я [Текст] : [про книгу Кирила Транквіліона-Ставровецького «Зерцало Богословії»] / Л. Пилявець. *Історичний календар 98 : наук.-поп. та літер. альманах*. Київ, 1997. Вип. 4. С. 75–76.
16. Сулима В. Йоаникій Галятовський у творчому трактуванні Івана Франка [Текст] / В. Сулима. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка* ; [ред. тому О. Купчинський]. Львів, 2005. Т. 250 : Праці Філологічної секції. С. 539–547.
17. Чепіга І. Початки барокового проповідництва в українському письменстві [Текст] / І. Чепіга. *Мовознавство*. 1996. № 6. С. 25–29.
18. Шевчук В. Іоаникій Галятовський. Життя і творчість. «Скарбниця» [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 164–170.
19. Шевчук В. Кирило Транквіліон-Ставровецький та його композиції [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 346–353.

ТЕМА № 7

Паломницька проза. Творчість Василя Григоровича-Барського

Теоретичні питання:

1. Розвиток паломницького жанру в українській літературі.
2. Загальний огляд паломницьких творів барокової доби: «Путь» Макарія і Сильвестра. «Мандрівка» Іполита Вишенського. «Перегринація» Варлаама Ліницького. «Путник» Серапіона.
3. «Мандри» Василя Григоровича-Барського – найталановитіший твір української паломницької прози XVIII ст.:
 - ✓ життєвий шлях Василя Барського як сюжетна основа твору;
 - ✓ характер зображення святих місць у «Мандрах»;
 - ✓ поетика «Мандрів» Василя Барського.

Практичне завдання:

1. Прочитати уривки з твору «Мандри» Василя Григоровича-Барського та дібрати наочність до зображених у творі святих місць (окремі фото або ж у формі презентації за хронологією подорожі автора).
2. Написати твір про особистий досвід паломництва.

Коментар до теми:

Однією з характерних рис української літератури кінця XVI – початку XVII ст. стало відродження паломницького жанру, зумовлене низкою історичних, соціально-економічних та культурних причин. Паломники вирушали в мандри не лише для того, щоб поклонитися християнським святиням, а й щоб ознайомитися з науковими та культурними досягненнями інших країн – саме ця риса відрізняє барокову паломницьку прозу від середньовічної. Деталізовані хронологічні записи набувають ознак подорожнього щоденника. Паломницькі твори барокової доби повніше розкривають особистість автора, а в ранніх паломництвах автор вдавався до

словесного упокорення перед читачем та прагнув приховати свої емоції від подорожі, обмежившись лише благоговінням перед християнськими святинями. У першій половині XVIII ст. жанр паломництва ще більше активізувався, позаяк стали сприятливішими умови подорожі до Святої Землі. Унаслідок з'явилася низка творів різної мистецької вартості: «Путь» Макарія і Сильвестра», «Мандрівка» Іполита Вишенського, «Перегринація» Варлаама Ліницького, «Путник» Серапіона.

Найталановитішим твором паломницької літератури вважають «Мандри» Василя Григоровича-Барського. Цей твір особливий тим, що був написаний надзвичайно допитливим, сумлінним і талановитим автором, який майже чверть століття, тобто більшу частину свого життя, провів у мандрах і поділився у творі своїми враженнями від далеких країв. Автор ставиться до читача з винятковою повагою, старається якомога детальніше вести розповідь, щоби для людини, яка ніколи не була на чужині, унаочнити географію, культуру, релігію, звичаї, побут тощо інших народів. Традиційно дослідники класифікують «Мандри» Василя Барського як паломницький твір, сам автор часто називає його повістю. Із тексту зрозуміло, що окремі події автор описував відразу ж, зі свіжими враженнями від побаченого, а деякі – аж тоді, коли з'являлася нагода й відповідні умови для письма. «Мандри» рясніють метафорами, порівняннями, античними, міфологічними та біблійними образами, простежується зв'язок із фольклором. Письменницькому стилеві Барського притаманні стрункість та систематичність викладу, деталізація, емоційність, художня образність.

Загалом «Мандри» В. Григоровича-Барського відзначаються ґрунтовним, точним і різнобічним описом побаченого, почутого й пережитого під час подорожі. Твір написано книжною українською мовою 1-ї половини XVIII ст. з помітними елементами народно-розмовної лексики. Важливо розуміти, що свій твір автор не завершив. Письменник мріяв повернутися на Батьківщину, викладати в Києво-Могилянській академії, упорядкувати й видати свій твір. Проте тривале фізичне виснаження й

хвороби далися взнаки: невдовзі після повернення додому мандрівник помирає, а письменницька праця всього його життя зазнає тотального викривлення й русифікації. Проте «Мандри» Василя Григоровича-Барського завдяки пошуку нових форм і художніх засобів докорінно змінили уявлення про паломницький жанр, наблизивши його до рівня художньої прози.

Додаткова література:

1. Береза І. Образ дороги: від «Хождений» до бурлескних поем та прози початку ХІХ століття [Текст] / І. Береза. *Верховина : збірник наукових праць на пошану проф. Олекси Мишанича з нагоди його 70-річчя*. Дрогобич, 2003. С. 66–74.
2. Білоус П. Мандрівка до цілющих джерел [Текст] / П. Білоус. *Мандри по Святих місцях Сходу з 1723 по 1747 рік* : Василь Григорович-Барський ; [пер. з давньоукр. П. Білоус ; за ред. М. Москаленка ; передм. О. Субтельного ; післям., примітки П. Білоуса]. Київ, 2000. С. 733–747.
3. Білоус П. Паломницький жанр в українській літературі [Текст] / П. Білоус. Житомир, 1997. 158 с.
4. Білоус П. Твори про мандри в давній українській літературі : Данило Паломник, Мелетій Смотрицький, Варлам Ліницький, Василь Григорович-Барський [Текст] / П. Білоус. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2003. № 6. С. 112–122.
5. Білоус П. Творчість В. Григоровича-Барського [Текст] / П. Білоус. Київ : Наукова думка, 1985. 248 с.
6. Дюкова Е. Паломницький жанр на перехресті культурних традицій Центральної і Західної Європи ХVІ–ХVІІ ст. : «Апологія» Мелетія Смотрицького, «Перегринація» Миколая Кшиштофа Радзівіла, анонімне «Слово про якогось там старця» [Текст] / Е. Дюкова. *Слово і час*. 2010. № 7. С. 59–71.
7. Орленко П. Невтомний мандрівник [Текст] : [про Василя Григоровича-Барського] / П. Орленко. *Історичний календар 2001*. 2001. Вип. 7. С. 172.

8. Степовик Д. Звичаї іноземців в описах українського мандрівника XVIII століття : про мандри Василя Григоровича-Барського [Текст] / Д. Степовик. *Народна творчість та етнографія*. 2004. № 5. С. 47–51.
9. Шаповалова Л. Не загублена українська людина [Текст] : образ автора в «Мандрах» В. Григоровича-Барського / Л. Шаповалова, О. Обідченко. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2020. № 10–12. С. 81–87.
10. Шевчук В. Василь Григорович-Барський та його «Мандри по святих місцях» [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 488–491.

ТЕМА № 8

Агіографічна проза. Творчість Дмитра Туптала

Теоретичні питання:

1. Основні віхи життєвого шляху Дмитра Туптала.
2. Жанрове розмаїття творчої спадщини Дмитра Туптала:
 - ✓ духовна поезія;
 - ✓ молитви;
 - ✓ духовні настанови;
 - ✓ богословські твори;
 - ✓ проповіді;
 - ✓ драми;
 - ✓ оповідання про чуда Богородиці;
 - ✓ щоденник.
3. «Життя святих» Дмитра Туптала і традиції української агіографії.
4. Художньо-стильові особливості «Житій святих» Дмитра Туптала.

Практичне завдання:

1. Прочитати 2–3 житія святих на вибір студента (рекомендовано читати за виданням: Туптало Дмитро. Життя Святих (Четьї Мінеї) : у 12-ти книгах ; [пер. із ц.-сл. В. Шевчук, Д. Сироїд]. Львів : Свічадо, 2005–2014).
2. Прослухати псалми і канти авторства Митрополита Дмитра.
3. Вивчити напам'ять поезію Дмитра Туптала:

Ісусе мій прелюбезний

Ісусе мій прелюбезний,
Серцю сладосте,
Єдина в скорбі утіха,
Моя радосте.

Рци душі моїй:
Твоє єсм Аз спасеніє,
Зоставленіє гріхов
І в рай вознесеніє.

Хотеніє мні єдино
З Тобою бути.
І же Тебе, о Ісусе Христе,
Завше в серцю бути.

Ніхто ж мені в моїх бідах,
Грішному, поможет,
Аще не Ти, о всеблагий,
Ісусе Боже!

Я Тобою, о, мій Боже,
Благовеселюся,
І Тобою во вся віки,
Боже, хвалюся.

Коментар до теми:

У барокову добу в Україні відродився інтерес до агіографічної прози, найвидатнішим творцем якої справедливо вважають Дмитра Туптала. Життєвий шлях цієї непересічної особистості вельми непростий. Основні віхи своєї біографії він виклав у щоденнику під назвою «Діаріуш». Народився в побожній родині козацького сотника, отримав добре виховання та здобув якісну освіту, прийняв чернецтво та священичий сан, був богословом-інтелектуалом та гетьманським проповідником. Його діяльність припала на ті непрості часи, коли Петро I силоміць забирав з України найкращі кадри в царині освіти та культури, тож жертвою такої політики став

і Дмитро Туптало, якого призначили митрополитом у Ростові. На чужині він зіткнувся зі страшним нещастям, безкультур'ям, проте всупереч усьому сумлінно виконував свою місію душпастиря та продовжував працю над «Життями святих». Довідавшись про жорстокі розправи над його земляками після Полтавської битви, він дуже перейнявся стражданнями свого народу, це похитнуло його здоров'я і пришвидшило смерть. Невдовзі Митрополит Дмитро Туптало був причислений до лику святих. Його багату спадщину росіяни прагнули привласнити собі шляхом викорінення української лексики з його творів. Із цього приводу Митрополит Іларіон (Огієнко) зазначає: «Зі Святителя Димитрія двісті літ уже уперто роблять росіянина, і всю його величезну культурну працю відбирають від українського народу (...) Велика трагедія вірного сина України (...) Бо ж це не Святитель винний у тому, що його твори поперекладали на мову російську і видають їх за культурні цінності російські. І не Святитель винний у тому, що його, українського патріота, росіяни обманно зробили росіянином. І не Святитель винний у тому, що його, святого українського, фальшиво записують до святих самої Російської церкви. Як письменник, як людина, навіть як святий Дмитро Туптало переживав і переживає велику трагедію» (https://risu.ua/znachennya-svyatitelya-dimitriya-v-ukrajinskiy-cerkvi-i-v-ukrajinskiy-kulturi_n41380).

Як письменник Дмитро Туптало працював у різних жанрах: це духовні вірші, «псалми», здебільшого покайного характеру, покладені на музику; богословські праці («Чуда Пресвятія Богородиці от Образа в монастирі Ільнском», «Розыск (довідка) о бринской вірі», «Разсужденіе о Образі Божіі і Подобіі в чоловіці», «Катихизис», «Зерцало Православного Ісповідання», «О пресуществленіи Евхаристіи», «Молитва ісповіданія к Богу от чоловіка, полагающаго спасенія начало», «Слово о Вірі і о четвероконечном Кресті», «Апология в утоленіе печали чоловіка, сущаго в біді», «Алфавит Духовний», «Духовная Грамота» та ін.); проповіді («Собраніе разних поучительних Слов і других сочиненій», окремі проповіді

були вміщені у творі «Руно орошенное»), написав також чимало духовних настанов та молитов, залишив у спадщину нащадкам свій щоденник.

Найголовніша праця Дмитра Туптала – «Життя Святих», або «Четві Мінеї», якій він присвятив 20 років свого життя. У 1689 р. вийшов I том (вересень-листопад), у 1695 р. – II том (грудень-лютий), у 1700 р. – III том (березень-травень), у 1705 р. – IV том (червень-серпень). Цей твір користувався величезним попитом і був перевиданий десятки разів. Автор зумів зібрати, систематизувати та передати художньою мовою життя святих Вселенської Церкви, зокрема й тих, яких породила українська земля, на кожен день церковного року. Житійні оповідання написані в типово бароковому стилі, пересипані цитатами зі Святого Письма, обрамлені молитвами, прикрашені численними художніми засобами. Якби Митрополитові Дмитрові Тупталу за життя вдалося написати цю одну подиву гідну працю, то лише завдяки їй він увійшов би в історію як неперевершений агіограф своєї доби.

Додаткова література:

1. Балух В. Св. Димитрій – митрополит Ростовський [Текст] : [Дмитро Туптало] / В. Балух. *Біблія і культура : збірник наукових статей*. Чернівці, 2004. Вип. 6. С. 362–366.
2. Дмитрів І. Лики святих жінок у «Життях Святих» Дмитра Туптала [Текст] / І. Дмитрів. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених ДДПУ імені Івана Франка* ; [редкол. : М. Пантюк (гол. ред.), А. Душний, В. Ільницький та ін.]. Дрогобич, 2024. Вип. 75. Т. 1. С. 195–202.
3. Дмитро Туптало у світі українського бароко [Текст] : збірник наукових праць / ЛНУ ім. І. Франка; Катедра укр. літ-ри ім. М. Возняка ; [ред. кол.: Б. Крися (наук. ред.), Н. Федорак та ін.]. Львів : Артос-Апріорі, 2007. 328 с. – (Львівська медієвістика ; Вип. 1).

4. Іртуганова Т. Наука складання проповіді і «Руно орошенное» Димитрія Туптала [Текст] / Т. Іртуганова. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наукових праць*; [ред. кол.: В. Барчан, Н. Бездір, Л. Белей та ін.]. Ужгород, 2011. Вип. 16. С. 117–120.
5. Кислашко О. Д. Туптало, І. Максимович та С. Прокопович про духовно-моральне виховання [Текст] / О. Кислашко. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2010. № 12. С. 38–40.
6. Лебідь-Гребенюк Є. Біографічний наратив у щоденниках Дмитра Туптала і Тараса Шевченка [Текст] / Є. Лебідь-Гребенюк. *Слово і час*. 2020. № 3. С. 68–79.
7. Мех Н. Дмитро Туптало – видатний український агеограф, церковний та культурний діяч [Текст] / Н. Мех. *Народна творчість та етнологія*. 2021. № 3. С. 58–64.
8. Моршна Н. Житіє Святого Олексія, чоловіка Божого, у редакції «Книг житій святих» святителя Димитрія (Туптала) [Текст] / Н. Моршна. *Мандрівець*. 2012. № 5. С. 57–61.
9. Савченко І. «Четві Мінеї» та їх автор [Дмитро Туптало] [Текст] / І. Савченко. *Історичний календар 2001*. 2001. Вип. 7. С. 232–233.
10. Савченко І. Оповідання про чудеса у «Четьях-Мінеях» Димитрія Ростовського (Туптала) / І. Савченко. *Сучасний погляд на літературу: збірник наукових праць*; [ред. кол. П. Хропко та ін.]. Київ, 2000. Вип. 4. С. 3–14.
11. Сироїд О. «Взирає с прильжанієм тльнний чельовьче» Дмитра Туптала: співвідношення віршової і музичної форм [Текст] / О. Сироїд. *Українська філологія: школи, постаті, проблеми: збірник наукових праць Міжнародної конференції, присвяченої 150-річчю від дня заснування каф. укр. словесності у Львівському ун-ті (Львів, 23–25 жовтня 1998 р.)*; [ред. кол.: Т. Салига (відп. ред.), Я. Гарасим, М. Білоус та ін.]. Львів, 1999. Ч. 1. С. 500–507.
12. Соболев В. Пам'ятна книга Дмитра Туптала [Текст] / В. Соболев. Варшава, 2004. 217 с.

- 13.Соболь В. Пилип Орлик, Дмитро Туптало, Йоасаф Горленко : чи мали українські достойники приватне життя? [Текст] / В. Соболь. *Мандруючи світами і віками : збірник на пошану Ю. Пелешенка* ; [за ред. І. Набитовича]. Київ ; Дрогобич, 2016. С. 227–235.
- 14.Шевчук В. Літературна праця Дмитра Туптала [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 219–234.

ТЕМА № 9

Козацька літописна проза. «Історія Русів» як твір художньої літератури

Теоретичні питання:

1. Джерела козацьких літописів, їхня документальна основа.
2. Літопис Самовидця. Історія твору. Особливості стилю автора.
3. Характер літописного оповідання Григорія Граб'янки.
4. Літопис Самійла Величка як явище українського літературного бароко.
5. Питання авторства та історія видання «Історії Русів».
6. Ідейне спрямування та основні сюжетні лінії твору.
7. Проблема жанру та художні особливості «Історії Русів».

Практичне завдання:

1. Прочитати уривки творів: літописів Самовидця, Григорія Граб'янки, Самійла Величка, «Історії Русів».
2. Зробити письмово порівняльну характеристику «Історії Русів» і козацьких літописів.
3. Підготувати презентацію до теми «Козацькі літописи».

Коментар до теми:

Козацькі літописи XVII– XVIII ст. продовжили літописну традицію доби Київської Русі. Козацькі літописи – історико-літературні твори, що виникли в козацькому середовищі та були носіями його ідеології. Автори літописів – це переважно люди, причетні до козацтва, які мали доступ до історичних документів, приватних записів, іноземних джерел. У літописах подано авторські характеристики історичних діячів за принципом змалювання їх як літературних персонажів. Козацькі літописи часто ставали джерелом історичної белетристики.

Традиційно найвідомішими козацькими літописами вважають: літопис Самовидця, літопис Григорія Граб'янки, літопис Самійла Величка.

Твір під назвою «Літопис Самовидця» відображає світогляд людини XVII ст., яка була сучасником, очевидцем переважної більшості викладених у творі подій. Іноді автор навіть вдається до розповіді від першої особи. Саме тому Пантелеймон Куліш назвав цей твір «Літописом Самовидця», хоч дослідники наводять аргументи, що автором літопису була людина з козацького середовища, а саме – Роман Ракушка-Романовський. Умовно твір можна поділити на дві частини: історичну та літописну. Перша частина охоплює 1648–1672 рр. та написана у стилі мемуарів. Події викладено у формі історичних оповідань з дотриманням логічної послідовності, проте історики зауважують, що автор припускається істотних історичних огріхів. Друга частина охоплює події 1672–1702 рр. У ній хронологічні помилки відсутні, однак трапляються незавершені описи, наявні побутові деталі. Імовірно, автор вів короткі записи від початку Хмельниччини, проте упорядкував їх лише 1672 р. Актуальні новини він продовжував фіксувати до кінця життя, тому друга частина нагадує щоденник. Автор показує війну як жахливу руйнівну силу, зображає відомих історичних діячів своєї доби, але при цьому не ідеалізує Богдана Хмельницького. Важливо, що події української історії подано в загальноєвропейському контексті.

Літопис Григорія Граб'янки датований 1710 р. Незважаючи на невеликий обсяг, твір вражає масштабністю зображених подій. Головна мета літописця – простежити формування козацтва як явища. Центральне місце у творі відведено Богданові Хмельницькому, інші персонажі творять контраст чи тло для нього. У манері оповіді Григорій Граб'янка – неперевершений майстер дотепу та художньої деталі. Також він уводить у текст документи, навіть вірші, діалоги та монологи інших персонажів. Починаючи від часів гетьманування Івана Брюховецького, річні статті подано більш стисло. Найлаконічні останні статті (1698–1709), які мають суто інформативний характер. Автор послідовно відстоює збереження самоврядування в

гетьманській державі та різко висловлюється про посилення московської присутності в Україні.

Літопис Самійла Величка охоплює період 1648–1700 рр. У вступі до твору автор викладає мету його написання – прославити великих предків та пояснити сучасне становище України. Унікальність цього літопису полягає у творенні великого нарративу, в основі якого – погляд барокового автора на вітчизняну історію. Твір складається з двох томів: перший (1648–1659) містить 12 частин, кожна з яких присвячена рокові національно-визвольної війни; у другому немає чітко вираженого поділу, проте дотриманий хронологічний принцип опису події від 1660 до 1700 рр. Одна з особливостей цього літопису в тому, що його автор, обіймаючи посаду канцеляриста, мав доступ до важливих документів (гетьманських універсалів, дипломатичних угод, королівських і царських указів, листів тощо) та увів їх у твір. Також Самійло Величко помістив у літопис різножанрові фольклорні та літературні твори, як-от панегірик Олександра Бучинського-Яскольда, низку інших віршів, полемічний трактат о. Йоанікія Галятовського «Розмова білоцерківська». На думку літературознавців, літопис Самійла Величка має найбільше барокових рис.

«Історія Русів» – це історико-публіцистичний нарис, у якому зроблено спробу осмислити історію українського народу від її початків до середини XVIII ст. У творі простежуються й окремі риси літопису, як-от дотримання хронологічної послідовності викладу подій, зосередження на вагомих подіях минулого, обережне ставлення до художнього домислу, смілива авторська позиція. Час написання твору – приблизно 1769–1828 рр. Дехто з дослідників припускає, що «Історія Русів» – літературна містифікація, проте ця думка не має належної наукової аргументації. Серед потенційних авторів твору фігурують імена: архієпископ Георгій Кониський, активний захисник української шляхти Григорій Полетика та його син Василь, князь Олександр Безбородько та інші. «Історія Русів» постає як цілісний твір, тобто без формального поділу на розділи, проте Петро Білоус вважає, що можна

виокремити три основні частини: перша – історичні оповідання про виникнення Русі, княжу добу, становлення козацтва; друга – цикл оповідань про Богдана Хмельницького (1647–1657); третя – час Руїни (1657–1683), гетьманування Мазепи та колонізація України Москвою. У творі окреслюються такі основні ідеї: справедливості, свободи і державної незалежності; засудження тиранії і культ демократизму; антитеза «Україна – Москва». Автор вважає, що «руський народ» заслуговує на свободу та незалежність, він прагне звільнити українську історію від фальсифікацій за допомогою не лише об'єктивних історичних фактів, а й фольклорних оповідок і легенд. «Історія Русів» справила неймовірний вплив на розвиток української літератури, зокрема на творчість Євгена Гребінки, Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша.

Питання про Густинський, Львівський, Острозький літописи та «Хроніку» Теодосія Софоновича винесено на самостійне опрацювання.

Додаткова література:

1. Агостініеллі Д. Дещо про «Літопис Самовидця» [Текст] / Д. Агостініеллі. *Літературознавство : IV міжнародний конгрес українців; Одеса, 26–29 серпня 1999; доповіді та повідомлення*; [упоряд. і відп. ред. О. Мишанич]. Київ, 2000. Кн. 1. С. 100–105.
2. Андрущенко М. Деякі зауваги до теми розвитку української історичної прози XVIII ст. – загадки та містифікації «Історії Русів» [Текст] / М. Андрущенко. *Літературознавство : IV міжнародний конгрес українців; Одеса, 26–29 серпня 1999; доповіді та повідомлення*; [упоряд. і відп. ред. О. Мишанич]. Київ, 2000. Кн. 1. С. 218–224.
3. Апанович О. Козацькі літописці (Самовидець – Роман Ракушка-Романовський) [Текст] / О. Апанович. *Неопалима купина*. 1995. № 5–6. С. 171–178.
4. Бадя А. Нерозгадані таємниці «Історії Русів» [Текст]: інтегрований пошуковий урок з елементами коментованого читання / А. Бадя. *Українська*

- мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіумах*. 1999. № 2. С. 135–140.
5. Береза І. Етичні ідеали Самовидця (Про Романа Ракушку-Романовського) [Текст] / І. Береза. *Слово і час*. 1994. № 4–5. С. 10–15.
 6. Білоус П. Літописи : у пошуках моделі української історії [Текст] / П. Білоус. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2019. № 9. С. 33–38.
 7. Бовгиря А. «Літопис Грабянки» : питання першооснови [Текст] / А. Бовгиря. *Український історичний журнал*. 2003. № 4(451). С. 75–88.
 8. Булгак О. Літописець буремних літ [Текст] : [цього року виповнюється 335 років від дня народження Самійла Величка] / О. Булгак. *Календар знаменних і пам'ятних дат*. 2005. № 1. С. 100–106.
 9. Дзира Я. Творчість Шевченка і літопис Величка [Текст] / Я. Дзира. *Спеціальні історичні дисципліни*. Київ, 2002. Ч. 1. С. 214–248.
 10. Корпанюк М. Слово. Хрест. Шабля: Українське монастирсько-церковне, світське крайове літописання XVI–XVIII ст., компіляції козацького літописання XVIII ст. як історико-літературне явище [Текст] / М. Корпанюк. Київ : Смолоскип, 2005. 904 с.
 11. Кривошея В. Особистість та світогляд Самійла Величка [Текст] / В. Кривошея, О. Лесяк. *Історія України*. 2004. № 16. С. 1–5.
 12. Крижанівський В. «Історія Русів» [Текст] : твір укр. національно-політ. думки кінця XVIII – поч. XIX ст. про історію розвитку України / В. Крижанівський. *Етнонаціональний розвиток України : терміни, визначення, персоналії*. Київ, 1993. С. 58–59.
 13. Крук О. Невідоме дослідження про «Історію Русів» [Текст] / О. Крук. *Пам'ять століть*. 1996. № 2. С. 50–55.
 14. Мишанич Я. «Історія Русів» : історіографія, проблематика, поетика [Текст] / Я. Мишанич. Київ, 1999. 240 с.
 15. Мишанич Я. Із спостережень над поетикою «Історії русів»: Літописне оповідання. Персонажі [Текст] / Я. Мишанич. *Літературознавство :*

- IV міжнародний конгрес українців; Одеса, 26–29 серпня 1999; доповіді та повідомлення*; [упоряд. і відп. ред. О. Мишанич]. Київ, 2000. Кн. 1. С. 225–232.
16. Небесьо Б. Скільки прози може бути в козацькому літописі? [Текст]: фіктивні світи «Сказання о войне козацкой...» Самійла Величка / Б. Небесьо. *Слово і час*. 1993. № 3. С. 22–30.
17. Остаф Я. Козацькі літописи в контексті європейського бароко [Текст] / Я. Остаф. *Українська мова і література в школі*. 2012. № 2. С. 39–46.
18. Радько П. Суспільно-політичні погляди козацьких літописців у контексті національних традицій державотворення [Текст] / П. Радько. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 9. С. 38–41.
19. Сафонов Ю. Духовність керівника держави в літописі Самійла Величка [Текст] / Ю. Сафонов. *Літературознавство: IV міжнародний конгрес українців; Одеса, 26–29 серпня 1999; доповіді та повідомлення*; [упоряд. і відп. ред. О. Мишанич]. Київ, 2000. Кн. 1. С. 106–113.
20. Скринник М. «Історія Русів»: проблема національної самоідентифікації [Текст] / М. Скринник. *Філософська думка*. 2007. № 4. С. 94–116.
21. Соболев В. «Істинний Малої Росії син та його заповіт Україні» [Текст]: [Самійло Васильович Величко] / В. Соболев. *Пам'ять століть*. 1999. № 4. С. 62–66.
22. Соболев В. «Новела про сатира» в контексті літопису Самійла Величка [Текст] / В. Соболев. *Слово і час*. 1994. № 4–5. С. 5–10.
23. Соболев В. «У терпінні вашім знайдеться душа ваша...»: до 325-річчя з дня народження Самійла Величка [Текст] / В. Соболев. *Київ*. 1995. № 2–3. С. 143–148.
24. Соболев В. Епоха та її герої в літописі Самійла Величка [Текст] / В. Соболев. *Слово і час*. 1995. № 4. С. 5–12.

- 25.Соболь В. Козацькі літописи. Літопис Самійла Величка [Текст] / В. Соболь. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 1996. № 7. С. 45–49.
- 26.Толочко П. Україна та українці в народній поезії та літописах XVI–XVIII ст. [Текст] / П. Толочко. *Київська старовина*. 2006. № 3. С. 56–60.
- 27.Федорак Н. Вознякова версія авторства Літопису Самовидця [Текст] / Н. Федорак. *Літературознавчий дискурс і спадок Михайла Возняка : монографія* ; [за ред. В. Микитюка, Н. Федорака]. Львів, 2024. С. 128–134.
- 28.Франко І. Літописи XVI–XVIII в. [Текст] / І.Франко. *Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. З останніх десятиліть XIX в.* / І. Франко. Дрогобич : Відродження, 2008. С. 62–63.
- 29.Хорунжий Ю. Григорій Полетика та «Історія Русів» [Текст] / Ю. Хорунжий. *Мужі чину : історичні парсуни* / Ю. Хорунжий. Київ, 2005. С. 14–21.
- 30.Чопик Р. Вознякова версія авторства «Історії Русів» [Текст] / Р. Чопик. *Літературознавчий дискурс і спадок Михайла Возняка : монографія* ; [за ред. В. Микитюка, Н. Федорака]. Львів, 2024. С. 135–141.
- 31.Шевчук В. «Історія Русів» як літературна пам'ятка [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 630–648.
- 32.Шевчук В. Літопис Григорія Граб'янки [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 434–445.
- 33.Шевчук В. Літопис Самійла Величка [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 469–482.
- 34.Шевчук В. Літопис Самовидця як речництво козацько-старшинської ідеології [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 288–294.

- 35.Шевчук В. Про давню українську прозу, зокрема про літописи [Текст] : [козацька літописна проза] / В. Шевчук. *Слово і час*. 1993. № 10. С. 57–67.
- 36.Шевчук В. Самійло Величко та його літопис [Текст] / В. Шевчук. *Дорога в тисячу років : роздуми, статті, есе* / В. Шевчук ; [ред. А. Макаров]. Київ, 1990. С. 184–208.
- 37.Юрчук О. «Історія Русів» і Т. Шевченко : прийняття і заперечення [Текст] / О. Юрчук. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2012. № 3. С. 16–19.

ТЕМА № 10

Жанрово-тематичні особливості української драматургії XVII–XVIII ст.

Теоретичні питання:

1. Зародження шкільної драми в Україні. Перші діалоги та декламації.
2. Жанрові різновиди релігійної барокової драми:
 - а) містерія («Слово про збурення пекла»);
 - б) міраклъ («Олексій, чоловік Божий», Лаврентій Горка «Йосиф-патріарха»);
 - в) мораліте («Царство Натури Людської»).
3. Вертепна драма.
4. Інтермедії.

Практичне завдання:

1. Прочитати твори: «Слово про збурення пекла»; «Олексій, чоловік Божий»; Лаврентій Горка «Йосиф-патріарха»; «Царство Натури Людської»; інтермедії «Продав kota в мішку» та «Найкращий сон».
2. Порівняти драму «Олексій, чоловік Божий» з агіографічним оповіданням Дмитра Туптала (Життя святих. Том VII. 17 березня).
3. Опрацювати дослідження:
 - а) Франко І. «Слово про збурення пекла» [Текст] / І. Франко. *Зібр. творів : у 50 т.* / І. Франко. Київ : Наукова думка, 1982. Т. 37. С. 456–499.
 - б) Франко І. Нові матеріали до історії українського вертепу XVIII ст. [Текст] / І. Франко. *Зібр. творів : у 50 т.* / І. Франко. Київ : Наукова думка, 1982. Т. 38. С. 378–402.
4. Зробити порівняльний аналіз вертепної драми XVIII ст. і сучасного вертепу, представити традиції вертепного дійства у вашій місцевості.

Коментар до теми:

Традиція розігрувати драму сягає в Україні ще дохристиянської доби, а після прийняття християнства вона продовжила розвиватися в церковному середовищі. Згодом, перейнявши деякі традиції західноєвропейської драми, український театр поступово вийшов на власний шлях розвитку. У XVII ст. розпочався активний розвиток шкільної драматургії. Теорію драми викладали в курсі поетики. Барокова драма мала складатися із 5 дій, у кожній – до 10 актів, по 3 дійові особи. Як і в Античності, драми поділяли на власне драми, трагедії та комедії як елементу серйозної драми. У тогочасних школах драматичні твори писали викладачі, а учні робили сценічні постановки, виступали акторами і, як зауважує дослідник давньої української драматургії Микола Сулима, закріплювали отримані на лекціях знання, шліфували ораторську майстерність, училися триматися перед аудиторією. Крім традиційних драматичних форм, в Україні були поширені декламації та діалоги, які не вимагали сценічної постановки. Декламації – це віршовані твори, які урочисто виконували з нагоди Різдвяних або Великодніх свят. Діалог – розмова у віршах двох осіб на релігійну чи історичну тематику. На початку XVII ст. декламації та діалоги становили основу драматичного мистецтва в Україні.

Найпоширенішими релігійними драматичними жанрами були містерії, міраклі та мораліте.

Містерія – середньовічна релігійна драма XIV–XVI ст., яку розігрували під час Різдвяних та Великодніх свят. В її основі – народження та воскресіння Ісуса Христа. Позаяк вони оповиті таємницею, то містерії відтворюють обставини, які передують або відбуваються після цих таїнствених, прихованих від людського ока та розуму подій. Приклади різдвяних містерій: «Дійство про пастирів вифлеємських», «Дійство про волхвів», «Дійство про побиття немовлят», «Дійство про пророків», «Дійство про Різдво»; великодні містерії: «Дійство про відвідування Гробу», «Великоднє дійство», «Дійство про ходіння в Еммаус», «Страсне дійство».

Однією з найпопулярніших великодніх містерій вважають драму анонімного автора «Слово про збурення пекла», дослідженням якої займався Іван Франко.

Міраклі – жанр середньовічної віршованої драми про життя святого, обов'язковим елементом у творі є чудо. Великою популярністю в Україні користувалася драма анонімного автора «Олексій, чоловік Божий» та драма Лаврентія Горки «Йосиф-патріарха», у якій поєднано риси міраклі та мораліте.

Мораліте – твір повчального характеру, у якому дійовими особами виступають алегоричні істоти – носії певних християнських чеснот чи гріхів. Яскравою ілюстрацією мораліте слугує драма анонімного автора «Царство Натури Людської».

Одним із видів релігійної драми є вертеп. У барокову добу це ляльковий театр, дія якого відбувалася у двоповерховому переносному будиночку (на верхньому поверсі розігрували сцену Христового Різдва згідно з євангельським сюжетом, на нижньому – ставили сценки розважально-побутового характеру). Керував ляльками вертепник, він також озвучував репліки дійових осіб. Усталеного тексту вертепу нема, його творцями були переважно школярі. Вертепна драма поєднувала серйозне з комічним, дотепно відтворювала соціально-етнічну структуру тогочасного суспільства, майстерно використовувала фольклор. Зародившись на західноукраїнських теренах, вертеп поступово ширився всією Україною, відображаючи регіональні особливості. Чимало для дослідження вертепної драми зробив Іван Франко. Вертеп позначився на творчості Івана Котляревського, Пантелеймона Куліша, Івана Карпенка-Карого, Марка Кропивницького, Михайла Старицького та інших.

Одночасно зі шкільною драмою розвивалася інтермедія – невеликий драматичний твір, здебільшого комічного характеру, який виконували між актами драми. Основна її функція – розважальна. Дійовими особами виступали переважно селяни. Симпатія автора інтермедії та глядачів були на

боці дотепних, кмітливих, винахідливих. Найдавнішими вважають інтермедії «Продав kota в мішку» та «Найкращий сон» до польської драми Якуба Гаватовича «Трагедія, або Показ смерті пресвітлого Йоана Хрестителя, посланця Божого». Інтермедію можна вважати предтечею сучасного анекдоту.

Питання про драматургічну творчість Памви Беринди та Митрофана Довгалевського винесено на самостійне опрацювання.

Додаткова література:

1. Бойко В. Драматургія в давній українській літературі [Текст] / В. Бойко. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2010. № 2. С. 25–27.
2. Корній Л. Українська шкільна різдвяна драма XVII–XVIII ст. і ляльковий театр вертеп : проблема адаптації та інтерпретації та інтерпретації музичного чинника [Текст] / Л. Корній. *Народна творчість та етнологія*. 2021. № 2. С. 5–14.
3. Мороз З. Відображення дійсності в давній українській драматургії [Текст] / З. Мороз. *Вітчизна*. 2004. № 11–12. С. 136–141.
4. Моршна Н. Житіє Святого Олексія, чоловіка Божого, у редакції «Книг житій святих» святителя Димитрія (Туптала) [Текст] / Н. Моршна. *Мандрівець*. 2012. № 5. С. 57–61.
5. Павлюк Н. Епічність як елемент в українській бароковій драматургії [Текст] : розглянуто жанри укр. барок. драматургії такі як: шкільна драма і вертеп ; драма «Слово про збурення пекла» – анонім. автора / Н. Павлюк. *Мандрівець*. 2012. № 6. С. 26–28.
6. Радзикович В. Драма про збурення пекла [Текст] / В. Радзикович. *Історія української літератури* / В. Радзикович. Мюнхен, 1947. Ч. 1 : Давня і Середня доба. С. 77–78.
7. Радзикович В. Інтермедії [Текст] / В. Радзикович. *Історія української літератури* / В. Радзикович. Мюнхен, 1947. Ч. 1 : Давня і Середня доба. С. 78–79.

8. Софронова Л. Жанрова система київської шкільної драми [Текст] : [жанрово-тематичні особливості української драматургії XVII ст.] / Л. Софронова. *Українська література XVI–XVIII ст. та інші слов'янські літератури* ; [відповід. ред. О. Мишанич]. Київ, 1984. С. 232–252.
9. Софронова Л. Старовинний український театр [Текст] / Л. Софронова. Львів, 2004. 336 с.
10. Сулима М. Дві античності й українська шкільна драма XVI–XVIII ст. [Текст] / М. Сулима. *Європейське Відродження та українська література XIV–XVIII ст. : збірник* ; [відп. ред. О. Мишанич]. Київ, 1993. С. 151–160.
11. Сулима М. Сюжетні схеми української шкільної драми [Текст] / М. Сулима. *Слово і час*. 1994. № 1. С. 34–40.
12. Сулима М. Українська драматургія XVII–XVIII ст. [Текст] / М. Сулима ; [наук. ред. Г. Сивокінь]. Київ : Фоліант ; ВД Стилос, 2005. 368 с.
13. Швець І. Вертеп як феномен християнства [Текст] / І. Швець. *Київська старовина*. 1996. № 2–3. С. 97–100.
14. Шевчук В. «Про Олексія, чоловіка Божого» – драма з 70-х років XVII століття [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 151–158.
15. Шевчук В. Йоаникій Волкович та його експресивний стиль [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 306–311.
16. Шевчук В. Лаврентій Горка та його драма «Йосиф-патріарха» [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 319–334.
17. Шевчук В. Лаврентій Горка та його драма «Йосиф-патріарха» [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII*

століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 319–329.

18. Шевчук В. Українська барокова драма. Загальні зауваження [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 382–393.*

19. Шевчук В. Якуб Гаватович. «Трагедія» та інтермедії [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 267–273.*

ТЕМА № 11

Барокова історична драма

Теоретичні питання:

1. Історична драма. Трагікомедія «Володимир» Теофана Прокоповича як приклад шкільної барокової драми:

- ✓ автор;
- ✓ джерела;
- ✓ мотиви;
- ✓ персонажі;
- ✓ художність;
- ✓ питання суспільного підтексту.

2. Аналіз драми «Милість Божа»

3. Патріотизм твору «Розмова Великої Росії з Малоросією» Семена Дівовича.

Практичне завдання:

Прочитати твори: Теофан Прокопович «Володимир»; «Милість Божа»; Семен Дівович «Розмова Великої Росії з Малоросією».

Коментар до теми:

У XVIII ст. шкільна драма в Україні активно функціонувала насамперед у середовищі Києво-Могилянської академії, де зосередилася когорта талановитих драматургів, як-от Теофан Прокопович, Інокентій Нерунович, Митрофан Довгалецький, Георгій Кониський, Михайло Козачинський. Як і в попередньому столітті, популярними залишалися такі драматичні жанри: діалоги, трагедії, комедії, трагікомедії, містерії, міраклі, мораліте тощо. Нововведенням стала історична драма, яка розробляла теми не біблійної, а національної історії. Прикладом такого твору стала трагедокомедія «Володимир» Теофана Прокоповича. У підручнику з поезії

автор виклав теоретичні настанови до написання драми (має складатися з п'яти дій, містити пролог та епілог), а у драмі «Володимир» утілює їх у життя. Центральний персонаж твору – князь Володимир Великий та подія хрещення Руси. Образ князя у драмі зазнав впливу агіографічної традиції, до того ж автор вдається до психологізації, що теж було новаторством. Дослідники вважають, що князь Володимир – прообраз видатних сучасників Теофана Прокоповича – Івана Мазепи та Петра І. Аналогія між ними вибудовується на основі їхньої реформаторської діяльності. У цій драмі простежуються такі барокові риси, як використання алегоричних образів, символізація, динамізм, контрастність, комізм тощо. Автор намагається осмислити події сучасності крізь призму історії. Попри те, що москвофільська позиція Теофана Прокоповича викликає осуд, трагікомедія «Володимир» належить до найталановитіших взірців української барокової драми.

Важливу нішу в розвитку історичної драми заповнив твір анонімного автора «Милість Божа», адже це єдиний драматичний твір, у якому центральним образом виступає гетьман Богдан Хмельницький. За традицією барокової поезії, цей образ представлено двопланово: з одного боку, гетьман – це історична особа, харизматична особистість, з іншого – наділений атрибутами святості ідеалізований герой. Ім'я гетьмана потрактовано як «Богом даний», а його подвиг – це втілення Милості Божої. Твір містить чимало довгих монологів, колективних декламацій, тому й визначають його жанр як декламаційна п'єса.

Діалог Семена Дівовича «Розмова Великої Росії з Малоросією», на думку Валерія Шевчука, належить до поетичних вершин пізнього бароко. Цей твір порушує надзвичайно важливу проблему – ідентифікації Малоросії як окремої держави, яка має власну історію, культурну традицію, ментальність. Автор, вдаючись до різноманітних художніх засобів, риторичних фігур, намагається донести до реципієнта важливий меседж: Україна – не Росія. З огляду на порушені у творі проблеми його можна

розглядати як політичний трактат, ідейно споріднений з «Історією Русів», хоч і випереджує її хронологічно.

Драматургічна творчість Митрофана Довгалевського та Георгія Кониського винесена на самостійне опрацювання.

Додаткова література:

1. Бевз Г. Феофан Прокопович [Текст] : [кор. біографія] / Г. Бевз. *Математика в рідній школі*. 2016. № 2. С. 41–42.
2. Бойко В. Драматургія в давній українській літературі [Текст] / В. Бойко. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2010. № 2. С. 25–27.
3. Гузар З. До джерел національної ідеї в українській літературі [Текст] : вибрані місця з Дошевиченківської доби / З. Гузар ; [ред. В. Іванишин]. Жидачів, 1993. 55 с.
4. Дічек Н. До портрету Феофана Прокоповича: етико-педагогічні домінанти спадщини просвітителя [Текст] / Н. Дічек. *Шлях освіти*. 2004. № 2. С. 37–41.
5. Ісаїв П. Семен Дівович [Текст] / П. Ісаїв. *Причини упадку української держави української держави в княжі і козацькі часи : праці Греко-Католицької Богословської Академії* / П. Ісаїв. Рим : Вид. Укр. Католич. Ун-ту ім. Св. Климента Папи, 1975. С. 174–175.
6. Коваленко Л. «Володимир» Феофана Прокоповича – зразок шкільної драми [Текст] / Л. Коваленко. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 6. С. 28–30.
7. Радзикович В. Історична драма [Текст] / В. Радзикович. *Історія української літератури* / В. Радзикович. Мюнхен, 1947. Ч. 1 : Давня і Середня доба. С. 76–77.
8. Сліпушко О. Образна парадигма князь-гетьман у трагікомедії Феофана Прокоповича «Володимир» [Текст] / О. Сліпушко, Н. Янкова, Х. Меймей. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених ДДПУ імені Івана Франка*. Дрогобич, 2021. Вип. 44. Т. 3. С. 134–140.

9. Спиридонова Ж. Історична драма «Милість Божа» невідомого автора та «Володимир» Ф. Прокоповича. Вертепна драма «Цар Ірод» [Текст] / Ж. Спиридонова. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2011. № 3. С. 13–18.
10. Струкевич О. Історик-поет [Текст]: [про укр. поета Семена Дівовича] / О. Струкевич. *Історичний календар 98*. Київ, 1997. Вип. 4. С. 208.
11. Сулима М. Сюжетні схеми української шкільної драми [Текст] / М. Сулима. *Слово і час*. 1994. № 1. С. 34–40.
12. Сулима М. Українська драматургія XVII–XVIII ст. [Текст] / М. Сулима. [наук. ред. Г. Сивокінь]. Київ : Фоліант ; ВД Стилос, 2005. 368 с.
13. Шевчук В. Інокентій Нерунович. «Милість Божа» [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 483–487.
14. Шевчук В. Семен Дівович. «Розмова Великої Росії з Малоросією» [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 545–554.
15. Шевчук В. Теофан Прокопович. Життя і творчість [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 306–318.

ТЕМА № 12

Поезія Григорія Сковороди: традиції та новаторство

Теоретичні питання:

1. Життєвий шлях Григорія Сковороди.
2. Філософські погляди Григорія Сковороди.
3. Аналіз збірки «Сад божественних пісень»:
 - ✓ джерела збірки;
 - ✓ основні теми, мотиви і образи збірки;
 - ✓ фольклорні джерела віршів;
 - ✓ художні засоби.
4. Вірші Григорія Сковороди поза збіркою.

Практичне завдання:

1. Зробити презентацію до теми «Життєвий шлях Григорія Сковороди».
2. Прочитати твори зі збірки Григорія Сковороди «Сад божественних пісень» та вірші поза збіркою.
3. Вивчити напам'ять вірші Григорія Сковороди: «Всякому місту – звичай і права»; «De libertate»; «Ой, пташино жовтобока»; «Гей, поля, поля зелені»; 1 поезію на вибір студента.

Всякому місту – звичай і права

Всякому місту — звичай і права,
Всяка тримає свій ум голова;
Всякому серцю — любов і тепло,
Всякеє горло свій смак віднайшло.
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.
Панські Петро для чинів тре кутки,

Федір-купець обдурити прудкий,
Той зводить дім свій на модний манір,
Інший гендлює, візьми перевірі!
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.
Той безперервно стягає поля,
Сей іноземних заводить телят.
Ті на ловецтво готують собак,
В сих дім, як вулик, гуде від гуляк.
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.
Ладить юриста на смак свій права,
З диспутів учню тріщить голова,
Тих непокоїть Венерин амур,
Всякому голову крутить свій дур.
В мене ж турботи тільки одні,
Як з ясным розумом вмерти мені.
Знаю, що смерть – як коса замашна,
Навіть царя не обійде вона.
Байдуже смерті, мужик то чи цар –
Все пожере, як солому пожар.
Хто ж бо зневажить страшну її сталь?
Той, в кого совість, як чистий кришталь...

De libertate

Що є свобода? Добро в ній яке?
Кажуть, неначе воно золотее?
Ні ж бо, не злотне: зрівнявши все злото,
Проти свободи воно лиш болото.
О, якби в дурні мені не пошитись,

Щоб без свободи не міг я лишитись.
Слава навіки буде з тобою,
Вольності отче, Богдане-герою!

Ой, пташино жовтобока

Ой, пташино жовтобока,
Не клади гнізда високо,
А клади лиш на лужку,
На зеленім моріжку.
Яструб ген над головою
Висить, хоче ухопить,
Вашою живе він кров'ю,
Глянь-но! Пазури сталить!
Стоїть явір над горою,
Все киває головою,
Буйні вітри повівають,
Руки явору ламають.
А вербички шумлять низько,
Заколишуть мене в снах,
Тут тече потічок близько,
Видко воду аж до дна.
Нащо ж думати-гадати,
Що в селі родила мати?
То у тих хай мозок рветься,
Хто високо вгору пнеться.
А я буду собі тихо
Коротати милий вік,
Так мине мені все лихо —
Щасний буду чоловік.

Гей, поля, поля зелені

Гей, поля, поля зелені,
Зелом-квітом оздоблені!

Гей, долини, і балки,
І могили, й пагорки!

Гей ви, вод потоки чисті!

Береги річок трависті!

Гей же, кучері які
У дібров сих і гайків!

Жайворонок над полями,

Соловейко над садами –

Той під хмарами дзвенить,

Сей же на гіллі лящить.

А коли зійшла денниця,

То прокинулася птиця.

Музика звучить навкруг,

У повітрі шум і рух!

Тільки сонце визирає –

Вівчар вівці виганяє,

На сопілочку свою

Котить трелі по гаю.

Пропадайте, думи трудні

І міста багатолюдні!

Я й на хлібові сухім

Житиму в раю таким.

Коментар до теми:

Григорій Сковорода (1722–1794) – український філософ, поет, педагог, музикант. Його творчість ознаменовує завершення доби Бароко в Україні. Родинне середовище заклало у хлопцеві міцні моральні цінності. Згодом пізнання Біблії, навчання в Києво-Могилянській академії, подорожі Україною та за кордоном, знайомство з працями видатних учених у найкращих тогочасних книгозбірнях, перебування на самоті, спілкування з людьми різних соціальних станів сформували світогляд Григорія Сковороди, якого зазвичай називають «філософом серця». Знайти шлях до свого серця – ось справжнє завдання людини, це ключ до її правдивого щастя. У своїх творах філософ часто оперував поняттям «веселіє серця» – це стан духовного миру, блаженства, гармонії із собою та світом. «Веселіє серця» можна досягнути лише за умови «сродної праці», що означає жити і працювати згідно з природними нахилами.

Основна частина поезії Григорія Сковороди представлена у збірці «Сад божественних пісень, що проросли із зерен Святого Письма», до якої увійшло 30 поезій з епіграфами зі Святого Письма, які виступають своєрідним кодом до інтерпретації віршів. Збірка була упорядкована на Слобожанщині у 70–80-х рр. XVIII ст. У Біблії число 30 символізує повноту, зрілість, тобто Григорій Сковорода декларує читачеві, що він уже готовий до того, щоб ділитися із читачем власним життєвим досвідом. В основі заголовку збірки – алегоричний образ саду, притаманний бароковій поетиці, він символізує первісну гармонію Творця з Його творінням – людиною і природою. За жанровими ознаками переважна більшість віршів зі збірки «Сад божественних пісень» належить до метафізичної поезії. Також Сковорода – один із перших в українській літературі, хто започаткував пейзажний жанр («Гей, поля, поля зелені», «Вже хмара пройшла», «Ой, пташино жовтобока», «Осінь нам приходить»). Окрему групу у збірці Сковороди становлять сатиричні вірші («Голова всяка свой імієт смисл» і «Всякому місту – звичай і права»). Збірка «Сад божественних пісень»

засвідчує, що Сковорода урізноманітнив версифікаційні прийоми, ритміку і строфіку віршів, наблизив їх до силабо-тонічної системи. В окремих віршах («Ой, пташино жовтобока», «Гей, поля, поля зелені») простежуються риси фольклорної образності та ритміки, багато з них покладено на музику («Ангели, знижайтеся», «Всякому місту – звичай і права», «Гей, поля, поля зелені», «Небувале диво зримає», «Ой, яка ж то слава нині» та ін.).

До збірки «Сад божественних пісень» увійшла не вся віршова спадщина Григорія Сковороди. Понад два десятки поетичних творів залишилися поза збіркою. Вірші були написані з різних нагод та включені до листів чи філософських трактатів. Найвідоміший вірш Григорія Сковороди поза збіркою – «De libertate», у якому проголошено похвалу Богданові Хмельницькому як уособленню свободи.

Григорій Сковорода також залишив достойну спадщину поетичних перекладів та переспівів, це твори Овідія, Горація, Марка Антуана Муре та ін.

Додаткова література:

1. Александрович Т. Погляди на усну народну творчість М. Максимовича та Г. Сковороди [Текст] / Т. Александрович. *Я син свого народу : наукова спадщина Михайла Максимовича : (До 200-річчя з дня народження вченого) : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ, 2006. С. 11–18.
2. Андрушко В. П'єр-Анжело Мандзоллі – натхненник Г. С. Сковороди [Текст] / В. Андрушко. *Всесвіт*. 1997. № 3–4. С. 149–151.
3. Багалій Д. Сковорода Г. С. – український мандрований філософ [Текст] / Д. Багалій. Київ : Арткес, 1992. 470 с.
4. Барабаш Ю. Вибрані студії. Сковорода. Гоголь. Шевченко [Текст] / Ю. Барабаш ; [передм. В. Панченка]. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 744 с.

5. Бовсунівська Т. Тематизація мовчання в поезії Григорія Сковороди [Текст] / Т. Бовсунівська. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2006. № 2. С. 50–54.
6. Войтюк А. «Поетичний сад» українського Сократа [Текст] : [Г. С. Сковороди] / А. Войтюк. *Віче*. 1995. № 1. С. 153–157.
7. Гнатюк Л. То якою ж мовою писав Григорій Сковорода? [Текст] / Л. Гнатюк. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2006. № 3. С. 44–48.
8. Горбач Н. Невідомий Григорій Сковорода [Текст] / Н. Горбач. Львів : Логос, 2002. 151 с.
9. Григорій Сковорода – джерело духовної величі та сучасність [Текст] : Матеріали Переяслав-Хмельницьких 10–11–12-х Сковородинівських читань ; [відп. ред. проф. М. Корпанюк]. Тернопіль : Астон. 2007. 448 с.
10. Григорій Сковорода – духовний орієнтир для сучасності [Текст] : Наукові матеріали 13-х Сковородинівських читань : у 2-х кн. ; [відп. ред. проф. М. Корпанюк]. Київ : Міленіум, 2007. 312 с.
11. Дмитрів І. Євангельські блаженства в художній інтерпретації Григорія Сковороди [Текст] / І. Дмитрів. *Мандруючи світами і віками : збірник на пошану Ю. Пелешенка* ; [за ред. І. Набитовича]. Київ ; Дрогобич, 2016. С. 236–245.
12. Жулинський М. Григорій Сковорода [Текст] / М. Жулинський. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2004. № 6. С. 29–32.
13. Ісаєв В. Естетика та етика Григорія Сковороди : минуле та сучасне [Текст] / В. Ісаєв, В. Левченко. Київ ; Луганськ : Світлиця, 2007. 152 с.
14. Кожукало Н. «Український Сократ» : матеріали для проведення Сковородинівських читань [Текст] / Н. Кожукало. *Зарубіжна література в школах України*. 2017. № 12. С. 52–56.
15. Кучинський М. Світ ловив мене [Текст] : [про Григорія Сковороду] / М. Кучинський. *Історичний календар 2002*. 2002. Вип. 8. С. 408–411.

16. Лесик О. Григорій Сковорода. Життя і творчість поета. «Сад божественних пісень», «Байки Харківські» [Текст] : урок вивчення нового матеріалу, 9-й клас / О. Лесик. *Українська мова та література*. 2015. Вересень, № 17–18. С. 64–66.
17. Малахов В. Христологічні мотиви у творчості Г. Сковороди [Текст] / В. Малахов. *Образ Христа в українській культурі*. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2003. С. 103–116.
18. Меркулов М. Античні образи у творах українських письменників барокової доби (на матеріалі віршів Григорія Сковороди та Феофана Прокоповича) [Текст] / М. Меркулов. *Слово і час*. 2016. № 6. С. 56–62.
19. Меркулов М. Тема натури як Божого промислу у творчості Григорія Сковороди і Климентія Зіновієва [Текст] / М. Меркулов. *Слово і час*. 2015. № 4. С. 8–14.
20. Мишанич. О. Григорій Сковорода і усна народна творчість [Текст] / О. Мишанич. Київ : Наукова думка, 1976. 151 с.
21. Нога Г. Категорія гріха у поетичній спадщині Г. Сковороди [Текст] / Г. Нога. *Медієвістика : збірник наукових статей*. Одеса, 2002. Вип. 3. С. 166–173.
22. Панчук Л. «Пізнаєш істину – ввійде тоді у кров твою сонце» [Текст] : урок вивчення біографії Григорія Сковороди в 9 класі / Л. Панчук. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2008. № 10. С. 21–23.
23. Петренко Н. «Люди нахилялись до Сковороди, як до джерела...» [Текст] / Н. Петренко. *Визвольний шлях*. 2007. Р. 60, № 12 (717). С. 69–72.
24. Петров В. Особа Сковороди (1722–1922) [Текст] / В. Петров. *Розвідки : у 3-х т.* / В. Петров ; [упоряд., передм. та прим. В. Брюховецького]. Київ, 2013. Т. 1, Т. 2, Т. 3. С. 1448–1522.
25. Польська О. Майстер-клас за Сковородинським світоглядно-педагогічним принципом «Пізнай себе» [Текст] / О. Польська. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 4. С. 26–29.

26. Почтар К. Григорій Сковорода як символ мудрості української землі [Текст] / К. Почтар. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2007. № 8. С. 23–24.
27. Савенко О. Великодні вірші Григорія Сковороди [Текст] / О. Савенко. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2019. № 11. С. 56–58.
28. Сковорода Григорій : ідейна спадщина і сучасність [Текст] ; [відп. ред. проф. І. Стогній]. Київ, 2003. 716 с.
29. Сковорода Григорій. Образ мислителя [Текст] ; [відп. ред. проф. І. Стогній]. Київ, 1997. 455 с.
30. Скоробагата Н. Григорій Сковорода як символ мудрості української землі [Текст] : огляд життя і творчості, 9 клас / Н. Скоробагата. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2020. № 31–33. С. 41–45.
31. Стадниченко В. Наш перший розум : до 280-річчя від дня народження Григорія Сковороди. Документальна повість-подорож [Текст] / В. Стадниченко. *Вітчизна*. 2003. № 11–12. С. 15–73.
32. Тетерина Д. Григорій Сковорода – український письменник, філософ і педагог [Текст] / Д. Тетерина. Київ ; Мюнхен : Тріумф, 2001. 322 с.
33. Токмань Г. Натурпростір «Саду божественних пісень» Григорія Сковороди : цінності і діалоги [Текст] / Г. Токмань. *Екзистенціально-діалогічне прочитання художнього тексту : вибрані студії* / Г. Токмань. Ніжин, 2016. С. 36–48.
34. Ушкалов Л. Сковорода та інші : Причинки до історії української літератури [Текст] / Л. Ушкалов. Київ : Факт, 2007. 552 с.
35. Ушкалов Л. Сковородяна Дмитра Чижевського [Текст] / Л. Ушкалов. *Медієвістика : збірник наукових статей*. Одеса, 2002. Вип. 3. С. 149–165.
36. Ушкалов Л. Українське барокове богомислення : Сім етюдів про Григорія Сковороду [Текст] / Л. Ушкалов. Харків : Акта, 2001. 224 с.
37. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди [Текст] / Д. Чижевський. Харків : Акта, 2003. 432 с.

38. Шевельов Ю. Прологомена до вивчення мови та стилю Г. Сковороди [Текст] / Ю. Шевельов. *Вибрані праці* / Ю. Шевельов ; [упоряд. і передм. Л. Масенко ; перекл. з англ. Р. Доценко. Київ, 2008. Кн. 1 : Мовознавство. С. 511–566.
39. Шевчук В. Григорій Сковорода – людина, мислитель, митець [Текст] / В. Шевчук. *Дорога в тисячу років : роздуми, статті, есе* / В. Шевчук ; [ред. А. Макаров]. Київ, 1990. С. 209–219.
40. Шевчук В. Григорій Сковорода як письменник і мислитель [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 579–594.
41. Шевчук В. У чому полягала поетична реформа Григорія Сковороди? [Текст] / В. Шевчук. *Наука і культура. Україна : щорічник*. Київ, 1990. Вип. 24. С. 174–181.
42. Шевчук Т. Барокова парадигма творчості Григорія Сковороди [Текст] / Т. Шевчук *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2011. № 11. С. 48–52.
43. Шевчук Т. Емблематичні збірки XVII–XVIII ст. у рецепції Г. Сковороди [Текст] / Т. Шевчук. *Слово і час*. 2010. № 7. С. 71–84.

ТЕМА № 13

Художня проза Григорія Сковороди

Теоретичні питання:

1. Джерела, теми й мотиви збірки «Байки Харківські».
2. Проаналізувати притчі Григорія Сковороди:
 - ✓ «Благодарний Еродій»;
 - ✓ «Убогий Жайворонок».
3. Значення творчості Григорія Сковороди для розвитку української літератури.
4. Образ Григорія Сковороди в художній літературі.

Практичне завдання:

1. Прочитати твори: збірку «Байки Харківські», притчі «Благодарний Еродій» та «Убогий Жайворонок» Григорія Сковороди.
2. Вивчити напам'ять байку Григорія Сковороди (на вибір студента).
3. Виписати із притч Григорія Сковороди афоризми та на основі одного з них написати твір-роздум.

Коментар до теми:

Григорій Сковорода зробив вагомий внесок в утвердження жанру байки в українській літературі. Його 30 байок увійшли до збірки «Байки Харківські», у передмові до якої письменник окреслює особливість цього жанру. Сковорода був добре обізнаний із творчістю давньогрецького байкаря Езопа, яка слугувала для українського філософа певним взірцем, проте він наповнив свої байки образами з українського фольклору та побуту, вклав у них власні філософські погляди на людину і світ, щастя, «сродну працю» тощо. Часто байки містять критику на певні суспільні явища та викривають моральні вади людей. Байки Сковороди написані прозою та композиційно поділені на дві частини – «фабулу» і «силу».

Близькими до байок за ідейним спрямуванням і змістом виступають притчі Григорія Сковороди. У притчах в алегорично-символічній формі виражено духовні істини та настанови, тобто вони мають виразно дидактичний характер. Притчі «Благодарний Еродій» та «Убогий Жайворонок» об'єднані темою виховання та морального вдосконалення людини. Саме в них розміщено найбільше афористичних висловів філософа. Притчі свідчать про глибину Сковороди як філософа та про його талант як письменника.

Постать і творча спадщина Сковороди стали предметом зацікавлення не одного покоління дослідників та письменників: Т. Шевченка, Г. Квітки-Основ'яненка, П. Куліша, І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, М. Коцюбинського, І. Франка, який спробував дати особистості та літературній спадщині Сковороди науково виважену оцінку, що заклало певну традицію як у науковому літературознавстві, так і в художній літературі. Нова хвиля зацікавлення Сковородою припадає на 20-ті рр. ХХ ст.: з одного боку, радянська ідеологія всіляко спотворювала ідеї філософа (зокрема щодо релігійності) та спекулювала на них (ідея «сродної праці»), а з іншого – його захоплення античністю, теорія самопізнання і внутрішньої свободи живили філософію вітаїзму та відповідали світоглядним пошукам неокласиків. Ідеї Сковороди позначилися на формуванні художньої свідомості П. Филиповича, М. Драй-Хмари, Юрія Клена, П. Тичини, М. Рильського, Є. Плужника, В. Свідзинського. Важливим рушієм у реактуалізації ідей Сковороди стали шістдесятники, які критично поставилися до марксистсько-ленінських ідей, а натомість знайшли у філософії Сковороди відповіді на проблеми сучасності. До ідей Сковороди зверталися: В. Стус, Л. Костенко, Д. Павличко, І. Драч, Б. Олійник, І. Калинець, Вал. Шевчук. Леонід Ушкалов у книзі «Сковорода та інші» (2007) зазначив, що «справжній “сковородинський бум” гуманістика переживає від початку 90-х років, тобто з часів Незалежності. Чимала кількість сковородинських студій, віддзеркалюючи стрімке зростання

інтересу до української культури та зміну її статусу, засвідчувала також центральне місце Сковороди в українській традиції від давнини до сьогодні». У сучасній літературі до художньої рецепції образу Сковороди вдавалися Ю. Андрухович, О. Забужко, Є. Пашковський та ін.

Додаткова література:

1. Аксініна І. Григорій Сковорода. Афоризми [Текст] : урок-дослідження, 9-й клас / І. Аксініна. *Українська мова та література*. 2019. Червень, № 6. С. 54–58.
2. Александрович Т. Жіночі образи у прозі Григорія Сковороди [Текст] / Т. Александрович, М. Малинка. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи*; [ред.: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін ; Ужгород ; Перемишль ; Херсон, 2023. Т. 15 : Наукові пошуки в контексті викликів і конфліктів. С. 141–142.
3. Верба Г. Григорій Сковорода на межі тисячоліть : проблеми перекладу [Текст] / Г. Верба. *Київська старовина*. 2001. № 1. С. 183–191. – поч. ; продовж. : № 2. С. 156–169.
4. Генік-Березовська З. Григорій Сковорода : образ художній і справжній [Текст] / З. Генік-Березовська. *Слово і час*. 1995. № 3. С. 61–68.
5. Григорчук Ю. Філософські казки Емми Андієвської та байки Григорія Сковороди : діалоги текстів [Текст] / Ю. Григорчук. *Слово і час*. 2019. № 10. С. 14–21.
6. Дяченко В. «Потоп зміїний» як завершення полемічних змагань зі «Змієм Біблії» і вивершення власної національної «Біблії» [Текст] / В. Дяченко. *Буковинський журнал*. 2022. № 3–4. С. 41–46.
7. Жулинський М. Григорій Сковорода. Прозорливе око віри та істини [Текст] / М. Жулинський. *Українська література. Творці і твори : учням, абітурієнтам, студентам, учителям* / М. Жулинський ; [гол. ред. А. Мнишенко ; ред. О. Вербило]. Київ, 2011. С. 31–45.

8. Каналюк В. Байки Григорія Сковороди [Текст] / В. Каналюк. *Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах*. 2011. № 10. С. 24–28.
9. Курдюмова Д. Алгоритм бароко в діалогах Григорія Сковороди [Текст] / Д. Курдюмова. *VII Сковородинські читання : збірник праць за матеріалами наукової конференції (Переяслав-Хмельницький, травень 1995)*. Київ, 1996. С. 53–59.
10. Лесик О. Григорій Сковорода. Життя і творчість поета. «Сад божественних пісень», «Байки Харківські» [Текст] : урок вивчення нового матеріалу, 9-й клас / О. Лесик. *Українська мова та література*. 2015. Вересень, № 17–18. С. 64–66.
11. Масловська Л. Конспект відкритого уроку з української літератури у 9 класі : Християнські морально-етичні ідеали Г. Сковороди. Ідея «сродної праці» в байці «Бджола і шершень». Повчальний характер та художні особливості збірки «Байки Харківські» [Текст] : урок засвоєння і формування знань / Л. Масловська. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 1. С. 29–38.
12. Мишанич О. Григорій Сковорода у дослідженнях зарубіжних вчених-україністів [Текст] / О. Мишанич. *На переломі : літературознавчі статті й дослідження* / О. Мишанич. Київ, 2002. С. 73–81.
13. Мишанич О. Народ у творчості Сковороди [Текст] : [Г. Сковорода – народний філософ] / О. Мишанич. *На переломі : літературознавчі статті й дослідження* / О. Мишанич. Київ, 2002. С. 63–67.
14. Мишанич О. Переклади творів Григорія Сковороди сучасною українською мовою : здобутки і втрати [Текст] / О. Мишанич. *На переломі : літературознавчі статті й дослідження* / О. Мишанич. Київ, 2002. С. 91–99.
15. Мишанич О. Сприйняття творчості Григорія Сковороди наприкінці ХХ ст. [Текст] / О. Мишанич. *На переломі : літературознавчі статті й дослідження* / О. Мишанич. Київ, 2002. С. 86–90.

16. Мишанич О. Творчість Г. С. Сковороди в системі українознавства кінця ХХ ст. [Текст] / О. Мишанич. *На переломі : літературознавчі статті й дослідження* / О. Мишанич. Київ, 2002. С. 98–105.
17. Мишанич О. Творчість Григорія Сковороди в українському літературному процесі першої половини ХІХ ст. [Текст] / О. Мишанич. *На переломі : літературознавчі статті й дослідження* / О. Мишанич. Київ, 2002. С. 67–73.
18. Нога Г. Григорій Сковорода в рецепції Тараса Шевченка [Текст] / Г. Нога. *Верховина : збірник наукових праць на пошану проф. Олекси Мишанича з нагоди його 70-річчя*. Дрогобич, 2003. С. 210–215.
19. Пелешенко Н. Рецепція творчості Г. Сковороди в українській літературі 1920–1940-х років [Текст] / Н. Пелешенко. *Наукові записки*. Т. 17. Філологія. Київ, 1999. С. 61–67 (Національний університет «Києво-Могилянська академія»).
20. Перепетченко Н. «Байки Харківські» Г. Сковороди [Текст] / Н. Перепетченко. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2006. № 34. С. 21–30.
21. Почтар К. Григорій Сковорода як символ мудрості української землі [Текст] / К. Почтар. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2007. № 8. С. 23–24.
22. Радишевський Р. Духовна барокова культура і творчість Григорія Сковороди у дослідженнях Дениса Пилиповича [Текст] / Р. Радишевський. *Польська літературознавча україністика* / Ростислав Радишевський ; [редкол.: М. Жулинський, С. Павлюк, Г. Півторак та ін.] ; Київ, 2023. С. 787–794. (Серія з україністики ; вип. ХХХ).
23. Сиваченко М. До коментування «Алфавита мира» Г. С. Сковороди [Текст] / М. Сиваченко. *Текстологічні сюжети української літературної класики* / М. Сиваченко ; [упоряд. : Г. Бурлаки, Б. Цимбала]. Київ, 2021. С. 11–20.

24. Ситченко А. Григорій Сковорода. Байки харківські. Матеріали до уроків [Текст] / А. Ситченко. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. №7–8. С. 36–40.
25. Скоробагата Н. Григорій Сковорода як символ мудрості української землі [Текст]: огляд життя і творчості, 9 клас / Н. Скоробагата. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2020. № 31–33. С. 41–45.
26. Сліпушко О. Давньоукраїнський бестіарій: образи-символи у творчості Г. Сковороди [Текст] / О. Сліпушко. *Дніпро*. 1995. № 9–10. С. 124–134.
27. Софійчук Г. «Сміючись, говорити правду»: байки Григорія Сковороди [Текст] / Г. Софійчук. *Дивослово: українська мова й література в навчальних закладах*. 2007. № 5. С. 23–25.
28. Стадниченко В. Зелений дзвін: художньо-документальні твори (про Г. Сковороду) [Текст] / В. Ситченко. Київ: Україна, 2008. 576 с.
29. Стадниченко В. Іду за Сковородою: сповідь у любові до вчителя: документальна повість-подорож [Текст] / В. Стадниченко. Київ: Криниця, 2002. 176 с.
30. Федорак Н. «Пташиний базар» Григорія Сковороди [Текст] / Н. Федорак. *Слово і час*. 2017. № 9. С. 11–20.
31. Шевченко В. Григорій Сковорода у спогадах та перших дослідженнях [Текст] / В. Шевченко. *Визвольний шлях*. 2002. Р. 55, № 11 (656). С. 47–59.
32. Шевчук В. Байка в літературі українського бароко [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII століть: у 2-х кн. Книга друга: Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 65–77.
33. Шевчук В. Прообразність у баченні Г. Сковороди [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII століть: у 2-х кн. Книга друга: Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 595–607.
34. Шикучула О. Діалоги Г. Сковороди як шлях до вдосконалення духовності людини [Текст] / О. Шикучула. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць ДДПУ ім. І. Франка*. Дрогобич, 2003. С. 84–94.

ПЕРЕЛІК ТВОРІВ ДЛЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО ПРОЧИТАННЯ

«Скарга нищих до Бога»

Олександр Митура «Візерунок цнот Єлисея Плетенецького»

Касіян Сакович «Вірші на жалісний погреб Петра Конашевича Сагайдачного»

Кирило Транквіліон-Ставровецький «Перло многоцінне»

Хома Євлевич «Лабіринт»

Іван Величковський «Зегар з полузегарком», «Млеко...»

Климентій Зіновійв. Вірші. Приповісті посполиті

Данило Братковський. Вірші

Семен Климовський «Їхав козак за Дунай»

Іван Некрашевич «Сповідь», «Замисл на попа»

Олександр Падальський «Піснь о світі»

Іван Пашковський «Піснь о світі»

«Плач київських монахів»

«Отець Негребецький»

«Марко Пекельний»

«Вірш про Кирика»

Йоаникій Галятовський «Наука, або Спосіб складання казання»

Василь Григорович-Барський «Мандри»

Дмитро Туптало «Життя святих» (2–3 на вибір студента), канти, молитви, духовні настанови

Літопис Самовидця

Літопис Григорія Граб'янки

Літопис Самійла Величка

«Історія Русів»

«Слово про збурення пекла»

«Олексій, чоловік Божий»

Лаврентій Горка «Йосиф-патріарха»

Вертепна драма

Інтермедії «Продав kota в мішку», «Найкращий сон»

Теофан Прокопович «Володимир»

«Милість Божа»

Семен Дівович «Розмова Великої Росії з Малоросією»

Григорій Сковорода «Сад божественних пісень», «Байки Харківські»,
«Благодарний Еродій», «Убогий Жайворонок»

ПИТАННЯ, ВИНЕСЕНІ НА САМОСТІЙНЕ ОПРАЦЮВАННЯ

Концепція бароко Дмитра Чижевського

Чижевський Д. Український літературний барок [Текст] : нариси / Д. Чижевський ; [підгот. тексту та мовна ред. Л. Ушкалова; вступ. ст. О. Мишанича]. Харків : Акта, 2003. 460 с.

«Евхаристиріон» о. Софронія Почаського

Гуцуляк М. «Євхаристиріон, або Вдячність...» Софронія Почаського у віршознавчому зрізі / М. Гуцуляк. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство*. 2015. № 9. С. 38–44.

Шевчук В. Твір, який проголосив у Києві Гелікон і Парнас, і його автор Софроній Почаський [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 312–317.

Іван Орновський та його панегірики

Шевчук В. Іван Орновський – панегірист кінця XVII – поч. XVIII ст. [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 257–261.

Гетьман Пилип Орлик як державний діяч і письменник

Журбелюк Г. Орликова Конституція і вияви ментальності українства [Текст] : до 300-ї річниці першої української Конституції / Г. Журбелюк. *Київська старовина*. 2009. № 3. С. 38–49.

Трофимук О. Літературна спадщина гетьмана Пилипа Орлика [Текст] / О. Трофимук. *Слово і час*. 2010. № 10. С. 42–48.

Шевчук В. Пилип Орлик як письменник [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 248–256.

«Дніпрові камени» Івана Домбровського

Кралуєк П. Про автора «Дніпрових камен» : Поема маловідомого Яна Домбровського XVII ст. / П. Кралуєк. *Слово і час*. 1997. № 3. С. 65–67.

Шевчук В. «Дніпрові камени» Івана Домбровського [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 264–266.

Творчість Мартина Пашковського

Шевчук В. Мартин Пашковський і його українські зацікавлення [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 233–243.

Творчість Бартоломея Зиморовича

Шевчук В. Брати Зиморовичі – співці Роксоланії та її пожилеців [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 330–346.

Творчість Олександра Бучинського-Яскольда

Шевчук В. «Чигирин» Олександра Бучинського-Яскольда [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 159–164.

Поезія Івана Максимовича

Шевчук В. Іван Максимович – поет вічних тем [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 295–306.

Густинський, Львівський, Острозький літописи

Шевчук В. Два літописи, що вийшли з Густинського монастиря [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 301–306.

Шевчук В. Триптих регіональних літописів із першої половини XVII століття [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. Книга перша : Ренесанс. Раннє бароко* / В. Шевчук. Київ : Либідь, 2004. С. 326–330.

«Хроніка» Теодосія Софоновича

Шевчук В. Теодосій Софонович «Хроніка» [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 144–151.

Творчість Памви Беринди

Феномен Памви Беринди крізь призму його доби : лінгвістичні та історико-культурологічні тлумачення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (17–18 жовтня 2018 року). Дрогобич : Вимір, 2019. 176 с.

Митрофан Довгалецький

Маслюк В. Довгалецький Михайло / В. Маслюк. *Києво-Могилянська академія в іменах XVII–XVIII ст. : енциклопедичне видання ; [упоряд.*

З. Хижняк; ред. В. Брюховецький]. Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. С. 184–185.

Георгій Кониський «Воскресіння мертвих»

Софронова Л. «Воскресіння мертвих» – вчена драма Г. Кониського [Текст] / Л. Софронова. *Український театр*. 1994. № 2. С. 2–3.

Шевчук В. Про драму «Воскресіння мертвих» Георгія Кониського [Текст] / В. Шевчук. *Муза Роксоланська : Українська література XVI–XVIII століть : у 2-х кн. Книга друга : Розвинене бароко. Пізнє бароко* / В. Шевчук. Київ, 2005. С. 525–537.

Традиції давнього письменства у новій та новітній українській літературі

Бійчук Г. Діалог епох : українське бароко і постмодерне необароко у збірці Ю. Андруховича «Екзотичні птахи і рослини» : художні особливості поезій [Текст] / Г. Бійчук, А. Фасоля, Т. Фасоля. *Бібліотечка «Дивослова»*. 2012. № 5–6. С. 24–28.

Бойченко К. Зорова поезія : на перетині «Бароко-сьогодення» [Текст] / К. Бойченко. *Слово і час*. 2003. № 12. С. 50–55.

Борисенко К. «Слово о полку Ігоревім» та доба Київської Русі у творчості Тараса Шевченка / К. Борисенко. *Українська мова й література в сучасній школі*. 2012. № 3. С. 6–8.

Городнюк Н. Знаки необарокової культури Валерія Шевчука : компаративні аспекти [Текст] / Н. Городнюк. Київ : Твім інтер, 2006. 216 с.

Жовніренко Б. Образ Бога в творчості Івана Величковського і Василя Стуса / Б. Жовніренко. *Слово і час*. 2000. № 6. С. 21–28.

Левченко Г. Необароковий діаріуш людства Ліни Костенко / Г. Левченко. *Слово і час*. 2011. № 5. С. 84–89.

Ольховик М. Деякі транскультурні комунікації в історії українського бароко і необароко [Текст] / М. Ольховик. *Людинознавчі студії : збірник*

наукових праць ДДПУ; [редкол.: Т. Біленко (гол. ред.), В. Скотний, Б. Ступарик]. Дрогобич, 2002. Вип. 6. С. 94–103.

Петрашик В. Сакральний образ необароко [Текст] / В. Петрашик. *Образотворче мистецтво*. 2013. № 2. С. 102–103.

Шевчук В. Сковорода – Філянський і явище українського необароко [Текст] / В. Шевчук. *Дорога в тисячу років: роздуми, статті, есе* / В. Шевчук; [ред. А. Макаров]. Київ, 1990. С. 336–344.

Юрчук О. «Історія Русів» і Т. Шевченко: прийняття і заперечення / О. Юрчук. *Дивослово: українська мова й література в навчальних закладах*. 2012. № 3 (660). С. 16–19.

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ

1. Українське літературне бароко.
2. Охарактеризуйте «високе», «середнє» і «низове» бароко.
3. Бароко в українській культурі (малярство, музика, архітектура).
4. Окресліть роль Києво-Могилянської колегії у розвитку української літератури.
5. Характеристика поезії кінця XVI – поч. XVII ст.
6. Панегірична поезія XVII ст.
7. Характер епіграмної поезії XVII ст.
8. Геральдична поезія.
9. Історичні вірші XVII ст. Зміст, ідея, історико-літературне значення.
10. Кирило Транквіліон Ставровецький «Перло многоцінне».
11. Іван Величковський. Особливості його стилю в поезії.
12. Назвіть види віршування у збірці «Млеко...» Івана Величковського.
13. Вірші Климентія Зіновіїва, їх пізнавальне й історико-літературне значення.
14. Духовна пісня у системі жанрів барокової поезії.
15. «Богогласник»: його ідея та місце в українській поезії XVIII ст.
16. Медитативно-елегійна лірика XVIII ст.
17. Олександр Падаласький і його «Піснь о світі».
18. Тематика ліричної поезії XVIII ст. Любовна лірика.
19. Семен Климовський «Їхав козак за Дунай».
20. Іван Некрашевич і його творчість. Історико-літературна вартість його творів.
21. Сатиричні вірші XVII ст. Проаналізуйте твори: «Плач київських монахів», «Вірш про Кирика», «Отець Негребецький», «Марко Пекельний».
22. Охарактеризуйте творчість мандрівних дяків.
23. Охарактеризуйте творчість Йоаникія Галятовського.
24. Творчість Антонія Радивиловського.
25. Творчість Лазаря Барановича.
26. Охарактеризуйте «Життя святих» Дмитра Туптала.

27. Особливості розвитку української історичної прози кінця XVII – поч. XVIII ст.
28. Назвіть джерела написання козацьких літописів.
29. Літопис Самійла Величка. Національна ідея твору.
30. Літопис Самовидця: тема, ідея, художні особливості.
31. Літопис Григорія Граб'янки. Національна ідея твору.
32. «Історія Русів». Державницька ідея твору.
33. Проблема авторства «Історії Русів».
34. Зміст і форма «Мандрів...» Василя Григоровича-Барського.
35. Автобіографізм «Мандрів...» Василя Григоровича-Барського.
36. Жанрові різновиди барокової драми.
37. Теофан Прокопович і його драма «Володимир».
38. Характеристика шкільної драми «Слово про збурення пекла».
39. Аналіз драми «Олексій, чоловік Божий».
40. Діалог Семена Дівовича «Розмова Великої Росії з Малоросією».
41. Георгій Кониський як драматург.
42. Драма «Милість Божа». Зміст, ідея, художні особливості.
43. Характеристика драми Лаврентія Горки «Йосиф-патріарха».
44. Що таке інтермедії? Проаналізуйте інтермедії до драми Якуба Гаватовича.
45. Характеристика вертепної драми XVIII ст.
46. Життя і світогляд Григорія Сковороди.
47. Філософія Григорія Сковороди.
48. Характеристика збірки Григорія Сковороди «Сад божественних пісень».
49. Григорій Сковорода й усна народна творчість.
50. Григорій Сковорода-перекладач.
51. Байки Григорія Сковороди.
52. Притчі Григорія Сковороди.
53. Значення творчості Григорія Сковороди для розвитку української літератури.
54. Традиції давнього письменства в новій українській літературі.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Підручники та посібники:

1. Білоус П. Історія української літератури XI–XVIII ст. : навчальний посібник [Текст] / П. Білоус. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 424 с.
2. Білоус П. Українська література XI–XVIII ст. : навчальний посібник для самостійної роботи студентів [Текст] / П. Білоус, О. Білоус. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 360 с.
3. Возняк М. Історія української літератури : у 2-х кн. [Текст] / М. Возняк. Львів : Світ, 1992. Кн. 1. 696 с.
4. Ісіченко І., архиєп. Історія української літератури: епоха бароко (XVII–XVIII ст.) : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів [Текст] / І. Ісіченко. Львів: Святогорець, 2011. 568 с.
5. Історія української літератури: У XII т. Т. II: Давня література (друга половина XVI–XVIII ст.) [Текст]. Київ : Наукова думка, 2014. 840 с.
6. Новик О. Історія української літератури (давньої) : навчальний посібник для студентів вузів [Текст] / О. Новик. Київ : ЦУЛ, 2007. 224 с.
7. Полєк В. Історія української літератури X–XVII ст. Частина перша [Текст] / В. Полєк. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1999. 224 с.
8. Сліпушко О. Софія Київська. Українська література Середньовіччя : доба Київської Русі (X–XIII століття) [Текст] / О. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2002. 339 с.
9. Соболю В. З глибин віків : вивчення давньої літератури в школі : посібник для вчителя [Текст] / В. Соболю. Київ : Зодіак-ЕКО, 1995. 187 с.
10. Степанишин Б. Давня українська література в школі [Текст] / Б. Степанишин. Київ : Либідь, 2000. 504 с.
11. Чижевський Д. Історія української літератури [Текст] / Д. Чижевський. Київ : ВЦ «Академія», 2003. 460 с.

Антології та хрестоматії:

1. Давня українська література. Хрестоматія [Текст] ; [упоряд., передм. та комент. М. Сулими]. Київ : Освіта, 1991. 656 с.
2. Перлини духовності : Твори української світської літератури від часів Київської Русі до XVII століття : навчальний посібник. Кн. 1 [Текст] ; [упоряд., передм. і комент. В. Різун]. Київ : Грамота, 2003. 560 с.
3. Слово многоцінне. Хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга пол. XV–XVI ст.) та в епоху Бароко (кінець XVI–XVIII ст.) : у 4-х кн. [Текст] ; [упоряд. В. Шевчук та В. Яременко]. Київ : Аконіт, 2006.
4. Тисяча років української суспільно-політичної думки : Документи і матеріали : у 9-ти т. [Текст] ; [редкол. : Т. Гунчак (голова, наук. ред.) та ін.]. Київ : Дніпро, 2001.
5. Українська література XI–XVIII століть : хрестоматія з коментарями [Текст] ; [упоряд. Є. Карпіловська, Л. Тарновецька]. Чернівці : Прут, 1997. 368 с.
6. Українська література XI–XVIII ст. : хрестоматія [Текст] ; [за ред. П. Білоуса]. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 688 с.
7. Українська література у портретах і довідках : Давня література – література XIX ст. : довідник [Текст] ; [редкол. С. Денисюк, В. Дончик та ін.]. Київ : Либідь, 2000. 360 с.

Допоміжна література:

1. Біля джерел українського бароко: збірник наукових праць [Текст] ; [за ред. Б. Криси]. Львів: Свічадо, 2010. 328 с.
2. Грушевський М. Історія української літератури: У 6 кн., 9 т. [Текст] / М. Грушевський. Київ : Либідь, 1993–1996.

3. Європейське Відродження та українська література XIV–XVIII ст. : збірник [Текст] ; [відп. ред. О. Мишанич]. Київ : Наукова думка, 1993. 376 с.
4. Єфремов С. Історія українського письменства [Текст] / С. Єфремов. Київ : Феміна, 1995. 688 с.
5. Криса Б. Пересотворення світу: Українська поезія XVII–XVIII століть [Текст] / Б. Криса. Львів : Свічадо, 1997. 216 с.
6. Макаров А. Світло українського бароко [Текст] / А. Макаров. Київ : Мистецтво, 1994. 287 с.
7. Сулима В. Біблія і українська література : навчальний посібник [Текст] / В. Сулима. Київ : Освіта, 1998. 400 с.
8. Українське бароко [Текст]. Харків : Акта, 2004. Т. 1. 636 с.; Т. 2. 412 с.
9. Українське бароко : Матеріали I конгресу Міжнародної асоціації україністів [Текст]. Київ, 1993. 260 с.
10. Ушкалов Л. Світ українського бароко [Текст] / Л. Ушкалов. Харків, 1994. 108 с.
11. Ушкалов Л. Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду [Текст] / Л. Ушкалов. Харків : Акта, 2001. 221 с.
12. Франко І. Історія української літератури. Ч. 1 : Від початків українського письменства до Івана Котляревського [Текст] / І. Франко. *Зібрання творів : у 50 т.* / І. Франко. Київ, 1983. Т. 40. С. 7–732.

Інформаційні ресурси:

1. <http://izbornyk.org.ua>
2. <http://www.medievalist.org.ua>

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

- агіографічна проза (агіографія) 3, 48, 49, 51, 62, 69
акростих 22
алегорія (алегоричний) 8, 19, 26, 34, 41, 64, 69, 76, 83, 85
анекдот 35, 65
антитеза 23, 57
- байка 79, 82, 84–87, 89, 96
бароко (бароковий) 3–5, 7–19, 22–27, 29–33, 35–44, 47, 49, 51, 53, 54, 56, 59, 60, 62–69, 71, 76, 79, 80, 81, 85–87, 90–99
бурлеск (бурлескний) 34, 36, 37, 46
- вертеп (вертепна драма) 31, 36, 62, 64–66, 71
- геральдичні вірші 13, 14, 95
гомілетика 39, 40
гротеск 34
гумор 23, 34–36
- декламація 17, 62, 63, 69
динамізм 8, 69
діалог 35, 38, 41, 55, 62, 63, 68, 69, 80, 84, 85, 87, 93, 96
духовна лірика (вірші, пісні) 3, 13, 15, 22, 23, 28–33, 48, 50, 95
- елегія 23, 28–30, 32, 95
емблематична поезія 13, 15, 17
епіграма 15, 19, 22, 23, 29, 95
епіграф 15, 76
епітафія 22, 23
- жанр 3, 4, 7–11, 13, 14, 16, 22, 23, 28, 29, 32, 34, 36, 37, 39, 44–46, 48, 50, 54, 56, 62–66, 68, 69, 76, 82, 95, 96
жартівливі пісні 35
життя 48, 50–52, 62, 65
- зорові вірші 29, 93
- інтермедія 36, 62, 64, 65, 67, 89, 96
інтимна лірика (любовна лірика) 28, 30, 95
іронія 23, 34, 35
історична драма 3, 68–71
історична проза 57, 96
історичні вірші 13, 14, 95

казка 35, 84
кант 29, 48, 88
карикатура 34
козацькі літописи (козацька літописна проза) 3, 54, 55, 58–61, 96
коломийка 35
комедія 63, 68
контрастність 8, 23, 55, 69
«курйозні» вірші 19, 24

легенда 35, 40, 57
ляльковий театр 64, 65

мандрівні дяки 3, 15, 34, 36–38, 95
мезостих 22
метафора (метафоризація, метафоричність) 8, 23, 41, 45
міраклъ 62–64, 68
містерія 62–64, 68
молитва 23, 41, 48, 50, 51, 88
мораліте 62–64, 68

напрям (літературний, мистецький) 4–7, 10, 11, 13, 85

орація 34, 36

паломництво (паломницька проза) 3, 44–46
панегірики (панегіричні вірші) 14, 22, 23, 29, 56, 90, 95
паралітургійні твори 29
пародія 34, 36
партесний спів 7, 9
персонаж 54, 55, 58, 68, 69
пісня 23, 24, 28–32
«пісня світова» 28, 30, 33, 88, 95
плач 23, 34, 35, 88, 95
поетика (загальна, прикладна) 8, 12–14, 16, 24, 31, 44, 58, 63, 68, 69
«поетичні іграшки» 29
притча 82, 83, 96
проповідь (ораторсько-проповідницька проза) 3, 39, 42, 63
Просвітництво 8
псалми (псальми) 15, 21, 23, 24, 29, 48, 50

«рак» 22
Ренесанс 8, 11, 17, 18, 43, 66, 67, 90–92, 98
романс 28, 31

сарказм 34

Святе Письмо (Біблія) 36, 40, 41, 51, 76, 84, 99

Середньовіччя 8, 97

силабічне віршування 14

символ, символічність 8, 14, 16, 23, 26, 32, 41, 69, 76, 80, 83, 86, 87

стиль 4, 7–11, 14, 23, 29, 36, 45, 51, 54, 55, 66, 81, 95

травестія 34–37

трагедія 25, 63, 67, 68

трагікомедія (трагедокомедія) 68–70

трактат 14, 33, 39, 40, 56, 70, 77

універсалізм 8

філософські вірші (поезія) 13, 14

77, 82 фольклор (фольклорний) 4, 5, 7, 8, 23, 24, 35, 37, 41, 45, 56, 57, 64, 72,

цезура 14

шкільна драма 62–66, 68, 70, 71, 96

щоденник 44, 48, 49, 51, 52, 55

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Андрухович Юрій 84, 93

Баранович Лазар 19, 22–27, 39–42, 95

Безбородько Олександр 56

Беринда Памво 32, 65, 92

Білоус Петро 6, 9, 41, 46, 52, 56, 58, 97, 98

Братковський Данило 19, 20, 23–27, 88

Бучинський-Яскольд Олександр 15, 56, 91

Величко Самійло 54–56, 58–61, 88, 96

Величковський Іван 19, 22, 24–27, 88, 93, 95

Вишенський Іван 42

Вишенський Іполит 44, 45

Вишня Остап 37

Гаватович Якуб 65, 67, 96

Галятовський Йоаникій 39–43, 56, 88, 95

Глазовий Павло 37

Горацій 77

Горка Лаврентій 14, 62, 64, 66, 88, 96

Граб'янка Григорій 54, 55, 88, 96

Гребінка Євгена 57

Григорович-Барський Василь 3, 44–47, 88, 96

Дівович Семен 68–71, 89, 96

Довгалевський Митрофан 13, 65, 68, 70, 92

Домбровський Іван 15, 91

Драй-Хмара Михайло 83

Драч Іван 83

Езоп 82

Євлевич Хома 13, 14, 88

Забужко Оксана 84

Зиморович Бартоломей (брати Зиморовичі) 15, 91

Зіновійв Климентій 19, 20, 23, 25–27, 79, 88, 95

Ісіченко Ігор 6, 10, 15, 31, 97

Калинець Ігор 83

Карпенко-Карий Іван 64

Кастевич Федір 30

Квітка-Основ'яненко Григорій 83

Клен Юрій 83

Климовський Семен 28, 31–33, 88, 95

Козачинський Михайло 68

Кониський Георгій 56, 68, 70, 93, 96

Костенко Ліна 83, 93

Котляревський Іван 37, 64, 99

Коцюбинський Михайло 83

Кропивницький Марко 64

Куліш Пантелеймон 55, 57, 64, 83

Левицький 30

Ліницький Варлаам 44–46

Мазепа Іван 19, 21, 23, 24, 26, 27, 57, 69

Макарій 44, 45

Максимович Іван 15, 52, 77, 92

Марк Антуан Муре 77

Митура Олександр 13, 14, 88

Мишанич Олекса 6, 12, 17, 25, 27, 32, 37, 46, 57–59, 66, 79, 85, 86, 90,

98

Могила Петро 14

Наливайко Дем'ян 11, 13, 16, 17

Некрашевич Іван 34, 35, 38, 88, 95

Нерунович Інокентій 68, 71

Нечуй-Левицький Іван 83

Овен Джон 22

Овідій 77

Олійник Борис 83

Орлик Пилип 15, 53, 90, 91

Орновський Іван 15, 90

Павличко Дмитро 83

Падалський Олександр 28, 30, 88, 95

Панас Мирний 83

Пашковський Василь 30

Пашковський Євген 84

Пашковський Іван 28, 30, 88

Пашковський Мартин 15, 91

Пекалід Симон 14

Пелешенко Юрій 6, 42, 53, 78, 86

Плужник Євген 83

Полетика Василь 56

Полетика Григорій 56, 60

Почаський Софроній 15, 90

Прокопович Теофан 13, 52, 68–71, 79, 89, 96

Радивиловський Антоній 39, 40, 42, 95

Ракушка-Романовський Роман 55, 57

Рильський Максим 83

Римша Андрій 14

Руданський Степан 37

Сакович Касіян 13, 14, 17, 88

Самовидець 54, 55, 57, 58, 60, 88, 96

Свідзинський Володимир 83

Серапіон 44, 45

Сильвестр 44, 45

Сковорода Григорій 3, 18, 25, 72, 76–87, 89, 94, 96, 99

Сліпушко Оксана 6, 26, 70, 87, 97

Смотрицький Герасим 13, 14, 46

Софонович Теодосій 57, 92

Старицький Михайло 64

Стус Василь 25, 83, 93

Тичина Павло 83

Транквіліон-Ставровецький Кирило 13, 15–17, 39, 42, 43, 88, 95

Туптало Дмитро 3, 48–53, 62, 65, 88, 95

Турчиновський Ілля 34, 36, 37

Филипович Павло 83

Франко Іван 30, 32, 33, 43, 51, 60, 62, 64, 70, 83, 87, 97, 99

Чижевський Дмитро 9, 12, 17, 80, 90, 97

Шевченко Тарас 26, 31, 43, 52, 57, 58, 61, 77, 83, 86, 87, 93, 94

Шевчук Валерій 6, 17, 18, 27, 33, 34, 38, 43, 47, 48, 53, 60, 61, 66, 67,
69, 71, 81, 83, 87, 90–94, 98

Електронне навчальне видання

Ірина Дмитрів

**ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ
(ЛІТЕРАТУРА УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО)**

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Редактор
Ірина Невмержицька
Технічний редактор
Ірина Артимко

Здано до набору 08.05.2025 р. Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 6,75. Зам. 33.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від
01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 203.

ДЛЯ ПОТАТОК